

Aktivitetskort på nätet

En studie av förändrade rutiner för verksamhetsrapportering och dess konsekvenser för kommunal styrning av föreningsverksamhet

Joakim Lindgren, Josef Fahlén och Magnus Ferry

Innehåll

Vinjett – den korta historien om ApN	1
Syfte och upplägg	4
Tillvägagångssätt.....	4
Barns och ungas fritidsvanor och den politiska styrningen	6
Resultat.....	9
Barns och ungas fritidsvanor i de fyra kommunerna.....	9
Sjö.....	9
Äng	10
Skog.....	11
Berg	11
Hur antas ApN fungera och vilka problem antas det lösa?	13
Implementering av ApN	17
Sjö.....	17
Äng	19
Skog.....	19
Berg	21
Hur fungerar ApN i praktiken?	23
Sjö.....	23
Äng	26
Skog.....	27
Berg	29
Används data från ApN för att styra det kommunala stödet – och i så fall hur?	33
Sjö.....	33
Äng	36
Skog.....	38
Berg	40
Påverkar aktivitetsstödet barns och ungas fritidsvanor?.....	43
Sjö.....	43
Äng	46
Skog.....	46
Berg	51
Diskussion	53
ApN som programteori.....	58
Vinjett - ... och historien om ApN fortsätter.....	65
Referenser	66

Vinjett – den korta historien om ApN

Utdrag ur telefonintervju med Lars Klefbom, Umeå kommun den 27 oktober 2014:

JL: Ja, just det. Jamen, du, ApN då, skulle du kunna – för det finns väl ingen som kan historien om ApN bättre än du – försöka berätta hur det här systemet kom till och varför, vad det var för problem som skulle lösas?

Lars: Ja. Dåvarande stadsdirektören Jan E Björinge lät gå ut med påbud 2006 och sa: "Nu ska vi se över alla våra processer och se vad vi kan digitalisera". Och jag var ute och gick med hunden, och jag får aldrig idéer på jobbet, utan när jag gör någonting annat, och då tänkte jag: "Men herregud, hur ska vi hantera aktivitetsstödet". Och började titta på vad av det här som vi kunde digitalisera för att göra det enklare för föreningsledarna, för föreningarnas administratörer och för oss. Och det blev det första embryot till att vi skulle kunna registrera närvaro direkt via nätet genom att klicka i ... närvarande, och under ytan så lägger vi in kommunens bidragsregler, så att inte Olle kan vara på två ställen samtidigt och så vidare, för att få bidrag från 7-20 år. ... det går ju att registrera ändå, men de är ju inte bidragsberättigade alla beroende på fel ålder eller någonting sådant, men de fanns ju i vår statistik.

JL: Du, det prasslar mycket i din telefon, är du ute så att det blåser, eller?

Lars: Ja, jag är på väg till bilen, så det blåser nu. Jag är tillbaka alldeles strax.

JL: Ja, okej. Så det var främst för att få bort den här administrationen och pappersexercisen, det var det som var främsta skälet, då?

Lars: Ja, det kan man säga. (...) Sånär såg det ut på papperstiden: då kommer föreningarna hit med en sammanställning av sina närvaro-markeringar, och då kom de hit den 14:e, om vi säger den här perioden så skulle de ha kommit den 14-15 augusti, och så tog vi emot det, eller hon som jobbade med det här. Och hon gick igenom det här, såg att det inte var räknefel eller andra egendomligheter, och så skickade hon tillbaka den här blanketten om det visade sig vara ett ...fel, eller om man hade skrivit fel verksamhet, det var en massa sådana. Och den här brevkommunikationen pågick till någon gång in i oktober innan vi över huvud taget kunde betala ut bidraget till föreningarna, och dessutom hade inte föreningarna en aning om hur mycket pengar de skulle få. Så det var den första puckeln. Den andra puckeln var att vi också är skyldiga att utföra revision, och då fick vi alltid ta in någon student från universitetet som kunde sätta sig ner och lägga ut på 30 föreningar. Och då fick man inte ta schackklubben, utan de stora föreningarna, och titta att inte Olle hade varit på två ställen, och tittade

på samtidigt på sonderingar och allting, och då hittade vi felräkningar på 250 000 kronor på 30 föreningar. Och då insåg vi att digitalisering för det första kommer göra att vi kan använda felräkningspengarna på ett bättre sätt i föreningslivet förstås, och även att det skulle gå mycket fortare för oss och revisorerna att godkänna. De kunde gå in i systemet och göra stickprov där i klass med den här manuella hanteringen.

JL: Ja. Men det hade inte förekommit några påtryckningar från revisorerna före det här, eller?

Lars: Jodå, det förekom alltid. Vi fick ... anmärkningar, det påtalade de hur man kontrollerade man att Olle inte hade varit på två ställen och så vidare, och så vidare.

JL: Men du, fanns det andra liknande system i bruk någonstans i Sverige?

Lars: Nej, nej.

JL: Så det här systemet var först på banan?

Lars: Först på banan, absolut. Och då gjorde vi en försöksperiod under 2007. Då fick föreningarna anmäla sig hit, och så fick de testa och stämma av och sådär. De flesta tog det väldigt positivt även om vi då var lite opedagogiska, eller i synnerhet, och man utgick från att alla hade datorer, vilket de inte hade. Man utgick från att ledarna skulle göra den här registreringen, vilket inte alls behövs. Det kunde ju någon deltagare själv göra och alla ungarna i skolan som har en egen dator, så det var ju inga problem. Men vi hade lite pedagogiska problem där i början. 2008 bestämde Fritidsnämnden att nu är det, det här som gäller, och då tog vi bort alla papper.

JL: Ja, okej. Just det. Precis. Och när började andra kommuner höra av sig och bli intresserade av systemet, tog det något år, eller?

Lars: Ja, det tog inte ens ett år. Så under 2008 när vi hade gjort klart det här och kände att den här versionen var nollklar, då gjorde vi den här snabba utredningen att vi upptäckte att vi tjänade 800 arbetstimmar per år och att slippa skicka papper fram och tillbaka. Så gjorde vi samma undersökning med en förening i Umeå. Då räknade vi fram att den föreningskanslisten tjänade 300 arbetstimmar per år, och som tidigare var tvungen att ta in alla närvarokort och sitta och räkna med något facit och räknemaskin, och göra någon summering som tog veckor.

JL: Hur stor förening var det då?

Lars: Sandåkern är 1 000 medlemmar, tre olika sektioner. Och så kickade vi igång det här, som sagt var, och så sa dåvarande IT-chefen Jan Långström : "Vet du om att det finns ett pris som heter Guldlänken?" det hade jag aldrig

hört talas om. Och där kan man vinna ett pris om den mest innovativa lösningen inom kommun, landsting och statliga verk varje år, eller vartannat år, tror jag det var. Då ansökte vi om det priset och så vann vi, och då smäll det till. Då hörde varenda kommun av sig, och den första kommun som hoppade på det här var Kungsbacka och det var 2008.

JL: Hur många andra kommuner idag är det som kör systemet?

Lars: Inklusiv Umeå är det 36 kommuner.

Syfte och upplägg

Syftet med denna delstudie är att studera hur kommuner använder Umeå kommuns tjänst för aktivitetsbidragsgrundande närvaroregistrering: Aktivitetskort på nätet (ApN). Enligt Umeå kommuns hemsida räknar systemet

”kontinuerligt ut hur mycket bidrag en förening är berättigad. (...) ApN samlar en mängd statistik kring föreningslivet, som enkelt går att ta fram. All den statistik som finns underlättar beslut för politiker inom kommunen genom att ge dem korrekt information om läget” (Umeå kommun 2015).

Tjänsten ses inom ramen för denna studie som del av ett system för att styra och påverka barns- och ungas fritidsvanor. Studiens huvudfråga är hur systemet används av kommuners tjänstemän och politiker som beslutsunderlag. Innan vi går in på denna fråga ska vi först ta reda på hur de intervjuade kommunaktörerna ser på barn- och ungas fritidsvanor och de problem och utmaningar de står inför. Därefter tittar vi närmare på hur de som på olika sätt arbetar med systemet uppfattar syftet med att digitalisera närvarorapportering av det lokala aktivitetsstödet. Via intervjuer med tjänstemän, kommunala chefer och kommunpolitiker får vi då uppfattningar om vad man ville uppnå med ApN. Därefter går vi in på frågan om hur systemet fungerar i praktiken. I det avseendet är vi intresserade av hur informanterna uppfattar implementeringen av ApN, vilka strategier som användes och vilka problem som uppstod samt hur systemet fortsatt har fungerat. Vi är särskilt intresserade av frågan huruvida data från ApN används som beslutsunderlag av politiker i kommunerna för att styra stödet och påverka barns- och ungas fritidsvanor. I anslutning till detta redogör vi också för hur informanterna överhuvudtaget ser på aktivitetsstödet potential i detta sammanhang: påverkar denna stödform barns- och ungas fritidsvanor?

Tanken med denna delstudie är alltså att bidra med insikter om hur ApN används och fungerar i olika kommunala organisationer. Förhoppningen är att studien kan fungera som utgångspunkt för fortsatta diskussioner när det gäller användningen av systemet inom specifika kommunala organisationer. Resultatframställningen kommer att innehålla en blandning av generella och lokala perspektiv på hur informanterna ser på barns- och ungas fritidsvanor och hur de tänker kring och använder ApN.

Tillvägagångssätt

Denna delstudie bygger på telefonintervjuer med tjänstemän som arbetar med systemet (såväl operativt som strategiskt), förvaltningschefer inom fritidsområdet (eller motsvarande) samt ordföranden i kommunal fritidsnämnd. Totalt bygger delstudien på 12 intervjuer som i huvudsak genomförts under våren och hösten 2014 (se tabell 1 nedan). Intervjufrågorna byggde på forskningsprojektets övergripande frågeställningar och kretsade kring arbetet med ApN, barn- och ungas fritidsvanor, hur

ApN fungerar, implementeringen av ApN, hur ApN styr det kommunala stödet och hur ApN utvecklas. Samtliga intervjuer har transkriberats och analyserats utifrån forskningsfrågorna för att skapa centrala teman.

Eftersom ApN, liksom kommunala organisationer, är under konstant utveckling kan vissa förhållanden ha ändrat sig efter det att intervjuerna genomfördes. I informanternas utsagor framträder ibland vissa skillnader mellan kommuner. Vissa av dessa skillnader handlar antagligen om faktiska skillnader, men i andra fall handlar skillnader som framkommer kanske mer om vad informanterna vid det specifika intervjutillfället drar sig till minne när det till exempel gäller upplevda framgångsfaktorer vid implementeringen av ApN. Intervjuer är ur detta perspektiv inte en exakt spegling av vad som faktiskt hänt eller händer i en kommunal organisation. Denna reservation gäller för övrigt alla former av data inklusive statistik, vilket denna studie bland annat visar genom informanternas utsagor om de problem med tillförlitligheten som till viss del präglar ApN-data.

Arbetet med rapporten följer gängse forskningsetiska principer när det gäller informations- och samtyckeskrav. För att i någon mån säkra informanternas anonymitet används fiktiva namn på de i studien medverkande kommunerna. Namnen på informanterna är av denna anledning också utelämnade¹. Förhoppningen är att texten även i denna anonymiserade form innehåller intressanta och användbara resultat som kan användas i fortsatt arbete med utvecklingen av den kommunala organisationens arbete och mer specifikt med ApN.

Resultatredovisningen har en tyngdpunkt i informanternas svar, men den består också av sammanfattningar och analyser. Rapporten avslutas med en diskussion. Preliminära resultat har redovisats och diskuterats med projektets styrgrupp som bestått av representanter för Riksidrottsförbundet och för de kommuner som ingår i studien. Innan vi går in på resultaten kommer en kort bakgrund att ges som beskriver situationen gällande barns och ungas fritidsvanor samt olika modeller och idéer när det gäller den politiska styrningen inom området.

¹ Lars Klefboms namn återges med tillåtelse från Lars själv.

Tabell 1. Kommuner, informanter och befattning

Kommun	Informant och befattning
Sjö	Sjö 1: Tjänsteman Sjö 2: Förvaltningschef el motsvarande Sjö 3: Nämndsordförande
Äng	Äng 1: Tjänsteman Äng 2: Nämndsordförande
Skog	Skog 1: Nämndsordförande Skog 2: Förvaltningschef el motsvarande Skog 3: Tjänsteman
Berg	Berg 1: Förvaltningschef el motsvarande Berg 2: Tjänsteman Berg 3: Tjänsteman Berg 4: Tjänsteman

Barns och ungas fritidsvanor och den politiska styrningen

Omkring tre miljoner svenskar är idag medlemmar i någon av de drygt 20 000 idrottsföreningar som utgör grunden för den svenska frivilligidrotten (Centrum för idrottsforskning 2014). Bland barn och ungdomar är deltagandet i föreningslivet särskilt omfattande. En utmaning när det gäller nationell och lokal politik inom detta område är att göra deltagande möjligt för alla unga i samhället med avseende på exempelvis kön, ålder, sexuell läggning, utländsk bakgrund och socioekonomiska förhållanden.

Enligt en studie från Centrum för Idrottsforskning varierar dock tillgängligheten till föreningsdriven idrott mellan olika grupper av unga (Centrum för idrottsforskning 2014):

- Pojkar idrottar mer än flickor inom ramen för den organiserade idrottsrörelsen
- Barn med utländsk bakgrund (särskilt flickor) idrottar mindre än barn med svensk bakgrund
- Barn med högskoleutbildade föräldrar idrottar i större utsträckning än barn till föräldrar med endast gymnasieutbildning
- Barn i tjänstemannahushåll idrottar i större omfattning än barn i företagare- eller arbetarhushåll

- Barn till ensamstående idrottar i mindre utsträckning än barn till sammanboende föräldrar
- Idrottsdeltagandet är högst bland unga för att sedan avta med stigande ålder

Centrum för Idrottsforskningens granskning av det statliga lokala aktivitetsstödet spridning på kommunal nivå visar att mest stöd tillfaller medelstora och socioekonomiskt välmående städer och förortskommuner medan lägst stöd tillfaller små kommuner huvudsakligen belägna i landsbygd eller glesbygd.

Stödet till idrottsrörelsen brukar bland annat diskuteras i relation till begreppen autonomi och styrning (SOU 2008: 59). Autonomi handlar i detta sammanhang om rörelsen och dessa organisationers och föreningars "förmåga att självständigt kontrollera det egna agerandet" (SOU 2008: 59 s. 108). Dessa har i regel egna målsättningar, bygger ofta på ideellt arbete som i sin tur bygger på självbestämmande och de har inte sällan ett kunskapsöverläge när det gäller den egna verksamheten och dess villkor. De interna målsättningarna handlar om idrottens egenvärden (till exempel glädjen över att göra ett mål på fotbollsträningen eller känslan i kroppen vid en ren träff under tennismatch) vilka aldrig kan kompromissas bort utan att idrottens själva idé som kulturfenomen skadas (SOU 2008:59). Samtidigt är idrottsrörelsen beroende av ekonomisk hjälp.

Idrottsrörelsens relation till staten måste således ses som en balansakt mellan potentiellt oförenliga mål: att förmå staten att bidra till rörelsens ökade handlingskraft utan att detta (åtminstone allt för mycket) inverkar på den egna rörelsens handlingsutrymme (SOU 2008: 59 s. 113).

För att styra idrotten kan ett antal olika former av styrning användas; normgivningsmakt, finansmakt, utnämningmakt, kontrollmakt, organisation och information/informella kontakter (SOU 2008: 59). Den mest intressanta formen av styrning i relation till ApN är finansmakten där staten eller kommunen via bidrag, subventioner, avgifter eller skatter vill skapa incitament för en viss typ av förändring i och genom idrottsrörelsen. ApN – som på olika sätt är relaterad till revision – kan också förstås som en form av kontrollmakt som syftar till granska idrottsrörelsens ekonomiska verksamhet. Organisationsmakten griper även den in via ApN då tjänsten påverkar idrottsrörelsens organisationsstruktur till exempel via ansvarsförskjutningar från organisationers centrum samt via påverkan som leder till utveckling eller avveckling av verksamhet. Även den sista formen av styrning via information aktualiseras via ApN då systemet syftar till att påverka idrottsrörelsen genom ny kunskap. En intressant detalj i det avseendet är att kunskapen inte enbart kommer från

externa experter eller från stat och kommun, utan att den så att säga delvis produceras av idrottsrörelsen själv via själva stödsystemet.

Motiven till styrningen kan diskuteras utifrån olika politisk-filosofiska traditioner som beskrivits i termer av passiv neutralitet, aktiv neutralitet och perfektionism (SOU 2008: 59). Den passivt neutrala styrningstraditionen innebär en frånvaro av styrning med motivet att all styrning innebär ett intrång på individens frihet. Denna form av medveten icke-politik har inte tillämpats i Sverige i nämnvärd utsträckning. Den aktivt neutrala hållningen till styrning utgår från att stat eller kommun inte ska rangordna eller värdera till exempel idrottsrörelsens verksamheter eller dess konsekvenser för individ och samhälle, men att den ska tillgodose möjligheter och resurser. Detta är en styrning i idrottens tjänst; en hjälp till självhjälp för att till exempel skapa förutsättningar för barn-, kvinno- och handikappidrott eller för att möjligheter till idrottsutövande ska spridas geografiskt. Inom ramen för den sista styrningstraditionen (perfektionism) är utgångspunkten att staten eller kommunen aktivt ska påverka och utveckla idrottens innehåll och praktik så att den till exempel blir mer jämställd, inkluderande, drogfri etc. Idrottens självbestämmande är i denna tradition mindre framträdande än de externa målen. Detta är en styrningsform där "idrottsrörelsen ska agera i statens tjänst" (SOU 2008: 59 s. 125).

Ur ett historiskt perspektiv har motiven till det statliga stödet till idrottsrörelsen förändrats (Stenling 2015). Under 1900-talets första årtionden hade det patriotiska förtecken där fysik och moral skulle dansa i nationens och försvarets intresse. I mer modern tid har idrottandets samhällsreligiösa funktion kommit att förstås i termer av demokrati- och hälsofostran och som ett medel att motverka kriminalitet och utanförskap bland unga. Balansen mellan idrottsrörelsens politiska styrning och dess autonomi har präglats av vad som brukar beskrivas som ett "implicit kontrakt" där staten formulerar mål och skapar förutsättningar utan att i detalj styra eller i efterhand utkräva ansvar. Utvecklingen sedan 1990-talet tyder emellertid på att staten i växande utsträckning börjat ställa tydligare villkor på idrottsrörelsen när det gäller formellt samarbete och måluppfyllelse (Stenling 2015). Detta har bland annat inneburit att villkoren för det finansiella stödet blivit mer explicita: skattepengar avsatta för den breda idrottsrörelsen ska nå alla grupper i samhället och inte vissa privilegierade grupper (Stenling 2015). Mot denna bakgrund är det intressant att närmare studera hur kommuner använder ApN för att till exempel styra stödet.

Resultat

Barns och ungas fritidsvanor i de fyra kommunerna

I det följande avsnittet redogör vi för hur informanterna i respektive kommun uppfattar situationen och utmaningar när det gäller barns och ungas fritidsvanor.

Sjö

Informanterna som är verksamma i Sjö beskriver en kommun som i ett nationellt perspektiv kännetecknas av ett jämställt aktivitetsutövande, men där barn och unga deltar i aktiviteter i mindre utsträckning än tidigare. Minskningen uppfattas vara stor bland annat när det gäller föreningsaktiva flickor i åldern 13-16. Spontanidrottandet – som inte omfattas av det kommunala stödet – uppfattas däremot öka.

De orsaker som informanterna ser handlar bland annat om andra lockelser för barn och unga (datorer, Tv-spel och närheten till den närliggande storstaden) och en förändrad inställning till ideellt föreningsarbete vilket gör att "föreningslivet sjunker ihop lite" (SJÖ 2). Detta innebär bland annat att gamla eldsjälur inte ersätts av nya och ungdomar som tidigare fortsatte arbeta i föreningsliv efter en avslutad idrottskarriär mer sällan fortsätter som ledare. En informant lyfter fram det faktum att kommunen också hamnat mycket långt ner i nationella jämförelser från Lärarförbundet (till exempel "Bästa skolkommun") och KFUM ("Bästa kommun för barn och unga") och menar kommunens interna diskussion om föreningslivet måste ta detta i beaktande. En informant lyfter särskilt fram två socioekonomiskt svaga områden där kommunen har stora utmaningar att generellt försöka jobba med ungdomskulturen. Det finns, enligt informant SJÖ 1, ett svagare föreningsliv i bägge stadsdelarna och mycket missnöje som kräver ett "stort relationsbygge" (SJÖ 1).

Det finns också en idé om att barn som börjar tidigt slutar tidigt:

Det vi har också som vi diskuterar väldigt ofta, det är att varje barn ju har en cykel på 10 år. Börjar man tidigt så slutar man tidigt, det visar ju undersökningar. Börjar man som 6 år, så slutar man innan 16. Vi har svårt att behålla åldersgrupperna 16-19. Där har vi det största tappet hos oss, och det diskuterar man väl hela tiden. (SJÖ 2)

Samtidigt är kunskapen om orsakerna bakom minskningen oviss:

SJÖ 1: Min bild är att Sjö har minskat ganska drastiskt sen 2004, och det ser vi också på våra mätningar, framför allt om vi tittar på de siffror vi får från RF. Där har vi en minskning på nästan 20 procent, medan riket går ner 5 procent och där

är vi precis i faggorna att försöka förstå varför. Några säger bara sådär korkat rätt upp och ned: "Nej men det är dataspelen". Jo, men det är ju inte så att dataspel infördes bara i Sjö och inte i andra kommuner så att säga, där man går plus istället. Så därför behöver vi ju verkligen förstå varför vi går minus så mycket.

JL: Har du någon egen teori när det gäller det?

SJÖ 1: Nej, vi fick siffrorna relativt nyligen, så jag har inte hunnit fundera på varför, men väldigt spontant rör mina funderingar kring politik och kring... alltså hur aktivt förvaltningen jobbar för att faktiskt skapa förutsättningar för att nå fler, få fler fysiskt inaktiva att röra på sig, visa på det utbud vi har och underlätta för de föreningar som redan finns och sådär. Vi har också en resa av att vi har haft en del "okey" liksom i senioridrott. Den tycker jag inte riktigt man har förvaltat, utan man har stirrat sig blint på barn- och ungdomsidrotten, men inte kanske sett fördelarna av att ha äldre förebilder på någon högre nivå, och att de också i sin tur kan locka till sig nya barn och unga, så är det väl. Nej, jag är... Det här är riktiga chansningar nu. Jag behöver verkligen fundera på varför.

Tillgången till anläggningar ses som relativt begränsad eller till och med dålig. Det är framförallt större inomhushallar och träningsytor för de lite äldre aktiva (över 11 år) som saknas.

Äng

Informanter från Äng beskriver att ungdomar går från lagsport till individuella aktiviteter och livsstilsaktiviteter. Nya trender är exempelvis parkour och skate som visserligen kan vara knutet till en speciell plats, men som inte bygger på fasta tider. Äng beskrivs som en kommun med relativt hög aktivitetsgrad, men som i stort följer nationella trender:

Sen har vi väl ungefär samma problem eller samma struktur som i övriga landet, så att när man blir lite äldre i tonåren så går man ur föreningarna i mycket högre utsträckning, så det är ju en sluttande kurva där. Vi har väl den uppfattningen att det är en ganska normal kommun när det gäller de här ojämlikheterna mellan tjejer och killar och mellan utsatta områden och lite bättre områden så. Det ser nog likadant ut i stort sett över hela landet, och vi är nog en normalkommun i det hänseendet så. (ÄNG 2)

Vidare beskriver informanterna en ganska så hög föreningstillhörighetsgrad där många är med i många föreningar. Också i Äng beskrivs ett behov av anläggningar, men enligt informant ÄNG 1 har kommunen "byggt en hel del de sista åren faktiskt,

och vi bygger på. Under de senaste åren har fyra fullstora hallar byggts”. Det är framförallt innebandyn som behöver nya anläggningar och en del specialanläggningar som saknas.

Skog

Informanter från Skog framhåller att Skog är en relativt ung kommun där en stor grupp – ungefär 7000 av 10000 barn – är aktiva. Skog beskrivs som en kommun med väldigt hög aktivitetsnivå där föreningsanslutningen är hög i relation till befolkningens storlek. Idrottsaktiviteter, och i synnerhet lagidrotter dominerar:

Det är mycket idrott, mycket lagidrotter som vi har här. Vi har mycket innebandy, handboll och fotboll. Inte så jättemycket stora individuella idrotter finns här, utan störst är lagidrotterna. Det ligger ungefär på en 100 föreningar, barn- och ungdomsföreningar 7-20 år som är ren idrott. (SKOG 3)

Samtidigt är uppgifterna om barns- och ungas fritidsvanor osäkra:

Men det är ju stora mörkertal, det är enorma mörkertal som man inte vet. När vi går via mejl, de här LUPP-undersökningarna [Lokal uppföljning av ungdomspolitiken] och gör SCB:s enkäter och så vidare. De flesta ungdomar... alltså, det de vill göra är ju att fika hemma hos en kompis, och det har jag ju inte koll på över huvud taget. (SKOG 1)

Föreningsdeltagandet beskrivs i övrigt följa nationella mönster där flest barn är aktiva i 10- till 11-årsåldern för att sedan successivt gå ner från 15-årsåldern. Detta uppfattas också som en av de stora utmaningarna: att stimulera barn och unga att fortsätta med idrott högre upp i åldrarna. En annan utmaning gäller snedfördelningen i aktivitet mellan pojkar och flickor.

Orsakerna till de identifierade problemen är inte klarlagda. Informanterna nämner till exempel att kommunen numera saknar representationslag i handboll i Elitserien och att närheten till elitfotbollslagen i (den närliggande storstaden) gör att intresset kring de lokala arrangemangen är svagt. Nedgången i aktivitet från 15-årsåldern antas av en informant bero på biologiska faktorer (minskade energinivåer).

Berg

Berg beskrivs av de lokala informanterna som en kommun med ett högt deltagande: ”8 av 10 är med i föreningslivet någon gång som barn och ungdom 7-20 år” (BERG 1). Berg anses också vara relativt jämställt eftersom aktiviteterna i detta åldersintervall ligger inom spannet 60/40. Det generella aktivitetsmönstret påminner om det som

beskrivits i andra kommuner med en minskning i de övre tonåren: "Fram till 14 års ålder så är det ju väldigt många som är med, bland 9-åringarna tror jag att de allra flesta är med i någon typ av föreningsverksamhet" (BERG 4). Detta gäller dock främst idrottsaktiviteter, andra verksamheter som inte är föreningsaktiviteter (Kulturskola och Studieförbund) skiljer sig åt i detta avseende. Berg beskrivs som en kommun där det särskilt i centralorten finns ett "oerhört stort utbud av aktiviteter, jättemånga olika typer av idrotter och väldigt många specialföreningar som är ganska smala" (BERG 4). Lokaltillgången ses av informanterna som väldigt god. Det största behovet gäller vinterhalvåret, där innebandyn kräver många lokaler och där det ibland blir "knapert om tider" (BERG 2). Även basket och handboll beskrivs växa liksom gymnastik och kampsporter där tjejbrottning [*sic!*] lyfts fram i särskild ordning när det gäller lokalbehov. Sommaridrotter som fotboll (konstgräsplaner) har goda förutsättningar även om det finns vissa diskussioner om en fullstor inomhushall.

Bergs utmaningar handlar, enligt informanterna, om att hantera tapp i föreningslivet, att unga slutar med sina aktiviteter allt tidigare samt att nå ut med stöd till de unga som är aktiva utanför föreningslivet:

Och då försöker vi se på spontan-tytor och göra andra saker, men det är svårt. Men det är en stor utmaning hur vi kan... för man mår ju lika bra utifrån ett folkhälsoperspektiv spela fotboll med kompisarna på en spontanyta som man tränar med i ... men det finns alltid en fördel med att vara i en förening när det gäller demokratiuppfostran och sådär. Men den egna organiseringen är en tydlig trend och den kommer inte att minska, gym ökar också. Ungdomar vill träna när de själva vill. Och inte beroende på när man har en träningstid. Man är mer individualiserad, tidigare var man mer kollektiv. Där har vi en utmaning. (BERG 1)

Tendenserna i föreningslivet är dock bara delvis är kartlagda:

Det kan också vara så liksom att föreningarna blivit färre och det kan vi se. Det har jag tittat på i statistiken, att antalet föreningar som söker är färre och har minskat egentligen sen 2000-talet, så har antalet ansökningar blivit färre. Deltagartillfällena har kanske inte minskat så himla mycket, utan det kan vara föreningar som har gått ihop, slagit ihop. Det kan också vara så att det är färre föreningar som organiserar fler unga. (BERG 4)

I kommunen försöker man bland annat hitta former för att ge stöd till ungdomar som är aktiva utanför traditionellt föreningsliv:

Det var det vi pratade om, just den här nya, som du säger, kategorin aktiva, och då så att säga icke-föreningsaktiva, eller du menar så att man inte har krav på att ”om ni ska ha möjlighet att åka skateboard så måste ni ha en förening”, eller en annan spontanverksamhet. Så det är det vi försöker se på också, hur man ska stimulera den målgruppen med till exempel, som du säger, öppna tider i olika anläggningar, spontanverksamhet eller drop-in verksamhet, organiserad spontanverksamhet som vi brukar kalla det för. Är det att hålla öppet hallar och sådana anläggningar, då måste man ju ha någon på plats som kan komma och låsa upp och stänga efter sig. (BERG 2)

Ovan har vi redogjort för hur informanterna i respektive kommun uppfattar situationen och utmaningar när det gäller barns och ungas fritidsvanor. I nästa avsnitt riktar vi in oss mer specifikt mot ApN och hur detta system antas fungera och lösa problem. Eftersom detta handlar om informanternas uppfattningar om själva systemet presenteras inte utsagorna från de olika kommunerna separat.

Hur antas ApN fungera och vilka problem antas det lösa?

ApN innebär – åtminstone vid första anblick – en teknisk och administrativ förändring i form av en övergång från en hantering av bidragsstöd via papper till ett digitalt system. Ur detta perspektiv innebär ApN inte en lösning på de utmaningar som beskrivits ovan, utan ett verktyg för att minska den kommunala byråkratin. Lokala kommunala regler gjorde på vissa håll att situationen blev helt ohållbar med ett pappersbaserat system. En informant från Sjö berättar:

[Diskussionen om att hitta ett nytt system] tog fart ordentligt redan 2008, när det togs ett politiskt beslut att vi skulle införa begränsningar i bidragen i form av antal aktiviteter som är bidragsberättigade per halvår. Och det började egentligen som en handlägningsfråga, eftersom åldersgruppen 7-9 får 40 bidragsberättigade aktiviteter per halvår, 10-12, 13-16 har 60 och 17-20 har 80 sammankomster. Så innebar det ju att vi hade till exempel en grupp som var 12-13, eller vi säger 9-10, rättare sagt, och där vi var tvungna att kolla på att Lisa här är 9 och får 40 st. bidragsberättigade aktiviteter. Och då skulle vi försöka räkna ihop hennes aktiviteter på det halvåret, och sen så hade vi Elin som var 10, som då var bidragsberättigad till 60 och så vidare, och så vidare. Alltså, det blev ett helt ohållbart system att försöka administrera, eftersom vi var tvungna att gå in och kolla på varje individ och granska den. Vi hade Borås-systemet, de här Excel-lösningarna tidigare. Visst, de summerade, men det innebar att vi ändå var tvungna att kolla varje enskild individ så fort det blev mixat så att säga. Det var helt ohållbart, så då var vi tvungna att diskutera hur det här skulle gå vidare. (SJÖ 1)

Citaten visar hur den administrativa bördan drev fram behovet av en arbetsbesparande lösning. En informant uppskattar att arbetsbesparing vid införandet av ApN motsvarar 75 procent av den heltidstjänst som tidigare arbetat med handläggningen.

Den äldre pappersbaserade formen av rapportering innebar inte bara en administrativ börda för kommunerna – också föreningarna anses med den digitala rapporteringen kunna spara tid och resurser. ApN innebär i denna mening en dubbel administrativ arbetsbesparing:

Sen är det ju så att föreningslivet är väldigt behjälpligt av det här också. Den som är huvudadministratör i föreningen, som ska samla in alla korten av alla ledare, framför allt de här större föreningarna nu som har många olika grupper, den personen har ju respektive ledare och sitter och fyller i för respektive grupp. Och den här huvudadministratören i föreningen checkar ju av de här ledarna att de har fyllt i färdigt för sin termin och respektive grupp, och sen kollar de bara att allting är med och så skickar de bara in det digitalt, trycker på knappen och skickar iväg det. Så jag menar, i föreningslivet för administratörerna och ledarna så skulle det här vara ett hjälpmedel som underlättar för dem också. (BERG 2)

Många av föreningarna har ju inte kanslisterna anställda, och det är ju ett jättejobb att sitta och sammanställa allt detta, så det var ju viktigt för oss [när ApN introducerades]. Och speciellt när vi var ute och sålde in det till föreningarna, så var det ju enkelheten för dem, att på sikt blir det enklare för er även om det är jobbigt inledningsvis att börja tänka nytt. (SKOG 3)

Övergången från det gamla systemet till ApN antas också ha möjliggjort en snabbare och mer flexibel hantering och utbetalning av stödet. Informanterna menar vidare att digitaliseringen inneburit att problem med felräkning och fel- eller dubbelrapportering försvunnit [bokföring av samma individ två gånger på samma timme i olika föreningar]. Det digitala systemet skapar därmed en bättre kvalitet när det gäller själva underlaget i rapporteringen. Ett exaktare underlag sägs tillgodose krav från revisorer och möjliggör att styrningen av resurser blir mindre godtycklig, det vill säga att pengarna går till de verksamheter som enligt regelverket ska ha dem. Det digitala systemet anses också hantera problem med medvetet fusk:

Vi har ju haft föreningar som har åkt dit för fusk här och blivit av med sitt stöd och så vidare under åren. Efter vi införde systemet så har det ju gått smärtfritt. Vi har nästan inte hört någon negativt, och vi har inte haft några orsaker någonstans egentligen och misstankar, så ur det perspektivet verkar det ha funkat väldigt bra. (SJÖ 2)

Andra informanter menar att systemet inneburit en förbättring i detta avseende även om det inte helt eliminerar fusk. En informant beskriver detta såhär:

För oss är det [fusk] ingen fråga längre. När man införde ApN så anställde man en person för att se till att föreningarna skulle få ut sitt aktivitetsstöd för det sjönk ganska drastiskt utbetalningarna när det blev en mer rättvis rapportering. Men idag ligger våra bidragsregler inne i systemet hur man får redovisa och den markerar ju direkt om det går emot de politiskt beslutade reglerna för bidragen. Så jag ser inte att det är något i själva rapporteringen, däremot kan det ju finnas att man lyfter in barn som inte är aktiva och det har vi ju ingen aning om. Det går inte att lyfta in medlemsavgifter eller licenser och kontrollera mot det. Vi vet inte om man lyfter in den sju-åriga brorsan i någon aktivitet som inte är aktiv. (BERG 1)

Enligt en annan informant har föreningarna fått bättre rapporteringsrutiner, men att det är möjligt att användarna fortfarande, trots ett tydligt regelverk, söker efter hål i systemet:

Sen tror jag också att man till viss del har börjat tänka såhär "om bara systemet godkänner det så är det okej", och då kanske man testar att lägga in olika aktiviteter på olika sätt och ser om det här blir godkänt eller inte. (BERG 4)

Problemet med medvetet fusk ses dock inte som ett problem som till varje pris ska lösas:

Revisorerna har påpekat för oss: "Är ni säkra på att alla var där?" för de kan ju ha fuskat och chansat på att Olle inte har någon annan föreningsaktivitet. Nej, det är vi inte säkra på. Vi skulle i och för sig kunna lösa svensk arbetslöshet genom att sätta mer folk på varje anläggning [som kontrollerar], men det är liksom otillbörligt. Men däremot så gör vi stickprov ibland. (BERG 3)

Det finns alltså en skillnad mellan hur exempelvis revisorer ser på denna fråga och hur de som använder systemet gör det. Revision innebär en granskning av hur pengarna används medan denna studies informanter försöker lösa ett praktiskt problem att skapa förutsättningar för barns- och ungas fritidsaktiviteter. Enligt en informant handlar det i grunden om förtroende:

Det finns ingen möjlighet att man ska kunna åka runt och kontrollera överallt. Och någonstans så införde man det här systemet för att vi skulle minska jobbet med kontroller, men fortfarande kvarstår någon slags osäkerhet både bland

politiker och tjänstemän att vi ändå aldrig någonsin kan vara helt säkra på att rapporteringen är korrekt, och i grund och botten är det en förtroendefråga. (BERG 4)

I takt med att kommunerna har använt systemet har det också växt fram andra idéer kring vad man kan och vill använda det till:

Ursprungligen var det ju [en arbetsbesparing] (...). Men sen när man började förstå vad mer det kunde ge oss i form av statistik, och där vi också kunde rikta våra insatser mot olika områden där det var lågt deltagande och så vidare, så började vi hitta ännu mer fördelar med systemet och då började vi jobba fullt ut. (SJÖ 2)

Den stora mängd data som systemet ackumulerar rymmer ny information om barns och ungas fritidsvanor som bland annat är relaterad till faktorer som kön och boende. En informant beskriver detta som en insikt i den kommunala organisationen:

Det blev verkligen en sådan här liten aha-upplevelse. För att tidigare hade vi ju enbart mätt det här med deltagaraktiviteter, och alla oavsett om man tillförde RF eller inte, lämnade ju in sina deltagaraktiviteter. Och då fick man ju bilden av att det var 2/3 pojkar och 1/3 flickor som deltog i föreningslivet. Men i och med det här så såg man ju en helt annan bild, och det är nästan fifty-fifty flickor och pojkar, men föreningsdeltagandet ser väldigt olika ut. Och det här har vi ju lärt oss utifrån det här. Pojkar deltar vid fler tillfällen än flickor. En pojke kan delta 3 gånger i vecka en timme per gång. En flicka deltar 1 gång i veckan och aktiviteten varar kanske 3 timmar. Och då kan man ju ... vad är mycket och vad är lite fritidsaktivitet? Är det antalet tillfällen eller omfattningen eller allas möjlighet att kunna vara med någonstans? Och det här blir ju väldigt, väldigt tydligt när vi såg det här. Tittar man på andra system som till exempel redovisar det här, Kolada som kommunen använder sig mycket av eller RF:s deltagaraktiviteter, det ger ju inte riktigt den rätta bilden. (ÄNG 1)

Genom att kunna se enskilda individer snarare än antalet tillfällen går det att problematisera hur bidraget används:

Tittar man hur fördelningen av pengarna ser ut, så blir det ju krasst så att killars aktiviteter får mer stöd för att de deltar i en högre utsträckning. Och det är något man har uppmärksammat i många kommuner att det är problematiskt. (...) Just fördelningen, det konkreta utfallet blir ju att killars verksamhet får mer stöd. (...)

Alla får ju lika mycket, alla får X kronor per deltagare [i Berg kommun]. Eftersom killarna deltar oftare, så får ju deras fritidsintressen mer pengar. (BERG 4)

Informationen från ApN kan enligt informanterna användas för att få bättre grepp om hur anläggningar används och av vem. Den kan därmed användas för trafikplanering, men också vid planering av nya anläggningar. Informanterna lyfter också fram möjligheten att kombinera eller integrera systemet med andra bidrags-, lokalboknings- eller informationssystem för att effektivisera och förbättra information och service:

Det vi har sett som potential i det här systemet framför allt, det är det här med ett app-tänk, alltså SMS-tjänster till skidåkare exempelvis, när våra skidspår är klara. Vi har också sett ur säkerhetsaspekten hur strömmarna går till våra idrottshallar och anläggningar, alltså hur stråken går. Ska vi klippa buskar, se till att belysningar fungerar? Vi har också tittat på typ, vi har X-området [en stadsdel] som är ett område med stora problem. Vi har kunnat gå in och titta där hur många killar/tjejer respektive är med och idrottar i den hallen och i så fall, var bor de? Vi har ett höghusområde – det är segregerat alltså – sen har vi villor på ena sidan, kommer vi åt alla barnen? Ungefär så har vi väl tittat och diskuterat. (SJÖ 2)

Ovan har vi presenterat hur informanterna i de fyra kommunerna besvarar frågor om hur detta system antas fungera och lösa problem. I nästa avsnitt redovisas informanternas uppfattningar kring implementeringen av systemet. Eftersom implementeringen skiljer sig åt mellan de olika kommunerna presenteras dessa separat.

Implementering av ApN

Sjö

Informanter i Sjö beskriver implementeringen av ApN som problematisk. Sjö valde en egen design av systemet med egen koppling till föreningsregister och övriga bidrag. Detta innebar, enligt informant SJÖ 1, att systemägaren Umeå kommun inte kunde följa tidsplanen:

Vi hade en rätt tuff sjösättningsperiod, skulle jag säga. Vi hade två stycken utbildningsträffar som [systemägaren] höll i utan att egentligen kunna visa någonting. Och det skapade väldig irritation och frustration från föreningarnas sida, där man då tyckte att först har ni kommit med djävulens verktyg här som är datoriserat och sen så kan ni inte ens visa på grejerna: "Det här är alldeles för dåligt". Vi hade ett skräckmöte där vi hade pensionärer som hade kommit med

färdtjänst, och sen så efter 8 minuter så var utbildningen slut för deras del. Sen skulle vi fortsätta med den traditionella LOK-delen för de som rapporterade LOK, och det tog hus i helvete rent ut sagt. Så att det var jättetufft absolut. Men vi försökte reda upp det med att skaffa oss tydliga manualer, erbjuda utbildning på plats, folk fick komma när som helst egentligen och bara boka tid och så satte vi oss ner och gick igenom systemen och allting och sådär. Och det gjorde ganska så snabbt att vi räddade upp det eller vad man ska säga, plus att vi hade några föreningar som faktiskt ställde sig upp och sa helt allvarligt: "Ni som håller på och klagar, det här är ju jättemycket bättre än det vi haft tidigare" och det gemensamt gjorde att vi fick lite nerförsbacke igen. (SJÖ 1)

Lärdomarna från implementeringsfasen är således att denna typ av system måste vara "färdiga" innan de sjösätts. Från Sjö kommuns perspektiv handlar det om att, som informant SJÖ 1 uttrycker det, "inte springa så fort, utan hellre se att vi har alla delar och vi har fått internutbildning från Umeå kommun" (SJÖ 1). På så sätt hade användarnas frågor och behov kunna mötas på ett bättre sätt. Systemägaren Umeå kommun å andra sidan, borde använda sig mer av tjänstemän som använder systemet och "har den dagliga kontakten med det utifrån ett handläggarperspektiv" (SJÖ 1). Det var nämligen i kontakten med en sådan tjänsteman i Umeå som många problem kunde lösas: "Då pratade vi helt plötsligt samma språk och det var väldigt mycket värt" (SJÖ 1).

I övrigt har implementeringen handlat om att överkomma motståndet mot den digitala tekniken. Föreningarnas erfarenheter i samband med implementering var, som nämnts, inte enbart positiva. Initialt upplevdes systemet som "jättekrångligt och jättejobbigt" (SJÖ 2), men över tid har trenden vänts och föreningar upplever nu att de har mer koll än tidigare och att man i större utsträckning får de pengar man har rätt till. Från kommunens sida har man bland annat betonat att det inte behöver vara ledaren i varje enskilt lag som sköter inrapporteringen utan att det också kan vara en förälder som gör det. Föreningarna uppmuntras också att använda mobiltelefoner för inrapportering.

Implementeringsperioden har, enligt informant SJÖ 1, internt påverkats av organisationens relation till ny teknik där tjänstemannanivån ligger kunskapsmässigt längre fram än den tidigare ledningen:

Det är en generationsfråga helt enkelt. Och då kanske det inte heller har funnits den nyfikenheten att försöka hitta de tekniska lösningarna, och samma motstånd som man ser från den äldre generationens användande i föreningslivet också. Så där har det liksom funnits ett arbete att försöka få ledningen att förstå hur viktigt

eller hur bra det här kan vara, och hur det kan underlätta för föreningarna. (SJÖ 1)

Äng

Informanter i Äng beskriver hur de initialt lät ett antal föreningar testa systemet för att på så sätt kunna hantera så kallade barnsjukdomar. Efter denna period infördes ett obligatorium:

Och vi var ganska hårda där, vi sa: ”Det är fritt att söka bidrag för sin barn- och ungdomsverksamhet, det är ingen som måste göra. Men om man vill ha bidrag så är det här systemet som gäller och intet annat”, så vi löste det här ganska enkelt och smidigt. Det fanns inget alternativ. Antalet deltagaraktiviteter minskade i början, för man tyckte att det här var ganska så tungt. Men vi erbjöd stöd från första början eller: ”Jag kommer ut och är med på era ledarsamlingar. Vi kan ha utbildningar här, vi kan gå igenom...”, och jag tycker nog att det gick väldigt smidigt faktiskt. Man tyckte inte det var så konstigt. Jag kan säga att [den regionala organisationen] som då gick in i Idrotten online var otroligt tacksamma att vi hade gjort förarbete. ... inte alls så jobbigt i den här kommunen i och med att vi redan hade det här med personnummer. Föreningarna har fått hjälp med att rätta felaktiga personnummer via kommunens medborgarregister. (Äng 1)

De problem som uppstod handlade om teknik (avsaknad av datorer eller datorovana) eller brist på information (personnummer och/eller barnens namn). Överlag uppfattas implementeringsfasen som relativt lyckosam:

Vi förklarade väldigt, väldigt noga också varför vi gjorde det här, vad grunden var till det, och försökte förklara för föreningarna vad det gav tillbaka till dem. Där var vi ju väldigt, väldigt noga med den diskussionen, och jag tycker nog faktiskt att man köpte det. (Äng 1)

Skog

I Skog valde man att låta en stor förening som var positiv till tjänsten prova ApN på försök med information, utbildning och ledarträffar med föreningspersonal och ledare innan systemet introducerades på bred front. I efterhand konstaterar en informant att detta var onödigt eftersom ”systemet är så bra och enkelt så man behöver inte testa i någon testmiljö” (SKOG 3). Därefter fick fler stora och positiva föreningar gå in i systemet efterhand:

Vi sålde in det. Vi hade träffar och både större samlingar och där vi, jag och dåvarande förvaltningschefen, vi träffade väldigt ofta styrelser regelbundet, där

vi sålde in det helt enkelt för de som inte hade börjat med det. Och just tillgängligheten att vi såg till att vara tillgängliga, det tror jag var framgångsfaktorn. (SKOG 3)

Informant SKOG 3 summerar implementeringsfasen såhär:

Jag kan dra lite hur vi gjorde detta: 2008 körde vi in detta, och vi lät föreningarna successivt gå in i systemet. Vi hade inte bråttom, utan de fick göra det när de kände att de ville. Sen när vi hade kört två år, tror jag, så beslutade vår nämnd att nu ville man att alla skulle in för ”nu skulle man få bra statistik”. Då införde man att de föreningar som inte går in i systemet, de får en administrationsavgift på 2 procent vid första tillfället som de godkänner aktiviteterna. Jag kommer inte ihåg exakt vilket år, men de som kom med pappersansökan drog vi av 2 procent på slutsumman, och det var ju inga konstigheter. Sen år 2 så blev det 5 procent. Och sen hade vi 5 procent fram till... (bläddrar) jag ska bara komma ihåg, för det var inte så länge sen vi fattade beslut, det var nog inför 2013. Då beslutade vi att från och med nu så gäller inte papper. Skickar de in på papper så får de inget stöd alls. Så nu är alla tvingade in i systemet, men vi har haft en mjuk övergångsperiod så att de har haft möjligheter att välja. Man kan säga så att vi faktiskt har en förening som i höstas – en ganska stor förening – när de sökte för vårens aktiviteter inte hade fyllt i aktivitetskort på nätet trots flera mejl innan de skulle stänga systemet. Och där finns det en liten anledning, tror vi, till varför de inte... Men annars för alla andra, och till slut har vi tvingat in dem i systemet.

De problem som uppstod vid implementeringen handlade också i Skog om datorovana, avsaknad av modern teknik (datorer) samt avsaknad av information (personnummer). Det sistnämnda problemet löstes via Skatteverket och kommunens medborgarregister. Också i Skog har användare uppmuntrats att sprida ansvar för rapportering från ledare till föräldrar eller aktiva ungdomar. Informanter i Skog beskriver en implementeringsstrategi som bygger mycket på kommunikation:

Och speciellt när vi var ute och sålde in det till föreningarna, så var det ju enkelheten för dem, att på sikt blir det enklare för er även om det är jobbigt inledningsvis att börja tänka nytt. Och vad vi gjorde också – precis som jag sa inledningsvis – det var ju: ”Ring, ställ frågor! Det finns inga konstiga frågor. Sitter du där och tycker det är svårt och inte riktigt vet hur du ska göra, ring direkt. Du ska inte behöva vänta till imorgon bitti klockan åtta när vi öppnar”, utan man ska kunna ringa direkt när man sitter med problemet. (SKOG 3)

Eftersom ApN bland annat syftade till att lösa problem med felaktig rapportering och fusk valde Skog att på ett tidigt stadium involvera revisorer i implementeringen:

Vad vi gjorde också som var viktigt, det var att vi uppvaktade våra revisorer ganska direkt och presenterade systemet. Och det vet jag att Umeå har sagt vid flera tillfällen att Skog gjorde precis rätt. Vi gjorde inte deras misstag så att säga, utan bland annat tog vi in revisorerna där vi visade systemet för dem. Och då var det en folkvald revisor och en som kom från ett företag, och han var till och med, med i en förening i en annan kommun. Och han blev ju alldeles eld och lågor när han kunde se enkelheten för en förening, och på den vägen gick det. Så revisorerna fick ha synpunkter på det här att det blev en digital signatur, och de ville ha lite formuleringar i ett dokument som vi kulle ha in från föreningen, vem som är föreningsadministratör. Vi har återkopplat regelbundet från 2008 till revisorerna. De tycker det här är så himla bra att de gärna vill att vi kommer och berättar hur bra det är. Så det gjorde ju för att göra det enkelt för oss, och vi fick inga problem. Nej, de var eld och lågor, som sagt var, i att vi införde detta. (KU 3)

Berg

Informanter från Berg beskriver en successiv infasning i ApN: "Föreningarna har ju haft möjlighet att komma in i det här på ett lugnt sätt och, vad man säger, vänja sig vid systemet" (BERG 2). Initialt ansåg föreningarna att det var tidskrävande att fylla i listor och det fanns också ett motstånd mot den nya tekniken (tillgång till datorer).

Jag tror att en del föreningar som tyckte det var mycket jobb att sitta och fylla i de här papperslistorna, som tyckte: "Jamen, hålla på och tjollra med något datasystem, vi skiter i det. Det handlar om några tusenlappar". Så det fanns en del som tyckte det var jättebra när man gick över till det digitala, och en del som sa: "Ska det vara på det här sättet, då skiter vi i det" (BERG 4). Eftersom Berg var tidiga med att introducera systemet fick de först hantera de juridiska aspekterna av hanteringen av personnummer i relation till Personuppgiftslagen:

Och självklart innan vi började med det här så fick vi tillstånd från Datainspektionen. Det är föreningens ledare som tar in personnummer och det är ju där samtycket ska vara. Vad vi [Berg kommun] gör, det är ju att vi förvarar dem. Och sen de övriga 35 kommunerna, så har vi från Datainspektionens egen sajt laddat ner det här personuppgiftsföreträdaravtalet, eller vad det heter. Vi skriver under tillsammans med den andra kommunen att det ska binda, så det inte drar iväg data ur databasen utan att vi har tillstånd från kommunen. (BERG 3)

Enligt informant BERG 4 handlar det också om att lära sig det nya systemet och att få in nya ledare i det:

Till en början handlade det jättemycket om att lägga in nya deltagare, alltså hur man skapar nya ledare. Hela tiden kommer det också nya föreningsadministratörer som liksom nyutbildas i hela den här grejen hur man lägger upp nya grupper, hur man skapar nya ledare, hur man ser till att de kommer in på rätt närvarokort. Under den perioden vi hade funktionsnedsättning, så var det en jättestor fråga, hur jag ser till att den här personen får dubbelt stöd för ... funktionsnedsättning, jättemånga frågor kring krockar i början, det krockade med den andra föreningen: "Hur ska vi hantera det här? Hur ska vi lösa det?" Framför allt de nya föreningarna och de nya föreningsadministratörerna behövde grundläggande information från början.

I efterhand finns det en del i själva implementeringsfasen som kunde gjorts annorlunda menar informant BERG 4:

Jag tror att det finns väldigt mycket man kan göra annorlunda och mera genomtänkt och jobbat mer med administrationsinsatser och utbildning. Så att jag kom in precis i den här fasen att jag och [tjänsteman] var runt och utbildade, men det blev mera av paniklösningar än att det var genomtänkt egentligen, och jag tycker även man kan märka här [i den kommunala organisationen] vilka som var teknikvana. (BERG 4)

Informant BERG 4 bekräftar också uppfattningar från andra kommuner när det gäller att de som arbetar operativt med systemet borde involverats mer i implementeringsarbetet:

De som jobbar med bidrag skulle ha varit mer involverade i... och jag tror det ser väldigt annorlunda ut i andra kommuner, för där har kommunen själv tagit tag i det här med införandet. Men har man haft det här tekniska stödet från [systemägaren]. I Berg kommun blev det här en stadsledningsfråga som... alltså, jag kan uppleva att den inte var så förankrad, så det ligger mycket ansvar på [tjänsteman] som jobbar med systemet och det här är väldigt svårt att få till på något bra sätt. (BERG 4)

För Berg kommun handlar frågan om implementering om en pågående process där systemet förvaltas och utvecklas i dialog med de kommuner som använder och ansluter sig till systemet:

Idag, om man tittar på Sjö kommun och även hos oss, så har vi lagt dit att du kan söka övriga bidrag i samma system, istället för att ladda ner en blankett och sådär, så kan du söka lokalt stöd och lite smått och gott som gäller... stöd som kan sökas av föreningar som bedriver ungdomsverksamhet. Men Sjö kommun har ju tagit vartenda bidrag i hela kommunen som används av det här systemet idag som inte alls är tänkt... Det är liksom mera ett ärende-hanteringssystem som ligger i botten, som inte fanns på kartan 2010, utan det här poppar upp via idéer från övriga kommuner. Och där har vi som tradition en användarträff varje år, vi ska ha den i september/oktober där vi har en brainstorming, och så gör vi liksom en liten önskelista "vad skulle ni vilja ha ytterligare för funktioner" som de här administratörerna har tagit med sig från föreningarnas ledare då och samlat in. Och allt har vi samlat [på nätet] så alla kan läsa, och där skriver vi också att "nu påbörjar vi det här arbetet, nu har vi prioriterat det här" så att alla kan följa med liksom hela utvecklingen. (BERG 3)

Efter att ha redogjort för informanternas erfarenheter av implementeringen av ApN kommer vi i det följande att redogöra för hur informanterna uppfattar att ApN fungerar i praktiken.

Hur fungerar ApN i praktiken?

Sjö

I Sjö har man arbetat strategiskt med ApN, bland annat genom att samordna ApN med befintliga register:

Vi har ju ett boknings- och föreningssystem (...) och där sköts all bokning av lokaler, gympahallar, fotbollsplaner och så vidare, men där administreras också bidragsfrågorna. Det betalas ut bidrag och där finns också föreningsregistret med kontaktuppgifter, telefonnummer, mejladresser och allting sådant där. Och då var vår tanke att koppla ihop ApN så att de krävs ett inlogg för föreningarna, för det var egentligen: "Vad är vår chans att få med de föreningar som inte använder eller ansöker om LOK? Vad är vinsterna för deras del att kunna använda ApN?" Och då var det en sådan grej att vi tänkte: "Jamen, okej. Kan man uppdatera föreningsregistret direkt i ApN istället, så att vi skjuter in webbregistret från Royal boka in i ApN, så att de kan uppdatera sina föreningsuppgifter direkt i systemet varje gång de loggar in, då vore det en stor vinst", för det har varit en ganska så bökelig handläggning kring det annars. De ska skicka in papper en gång om året, och sen uppdaterar man ju ändå telefonnummer och mejladresser och sådant där allt oftare än bara en gång per år, och då stämmer inte det och så vidare, och så vidare. Så det var en sådan förbättring, och att man kunde söka alla

de övriga bidragen vi har som inte berör LOK också i det här systemet, plus att man ska kunna skicka in sina årsmöteshandlingar direkt. (SJÖ 1)

En annan aspekt handlar om möjligheten att hantera bidrag snabbare. Det handlar om att kunna följa prognoserna bättre under själva bidragsperioden, så att kommunen i slutet av perioderna kan se:

”Okej, hur mycket pengar har vi kvar?” och vi kanske har 500 000 kvar: ”Ja, okej” och då kan man liksom se: ”Kan vi göra oss av med alla pengar?” Vi börjar räkna på vad det skulle innebära att vi höjer upp bidraget med en spänn till exempel per deltagartillfälle, och så vidare, och så vidare, lite sådana saker. Så det fanns ju egentligen ett önskemål om att försöka vara lite mer strategiska, samtidigt som man underlättar för föreningarna att kunna slippa det här arbetet med dubbelrapporteringen. (SJÖ 1)

Handläggningen och översikten (bland annat när det gäller anläggningsstatistiken) lyfts särskilt fram. Övergången till ett digitalt system har inneburit en bättre tillgång till information:

Jag menar, vi har en kulturenhet till exempel som baserar alla sina bidrag på verksamhetsberättelser, och det innebar tidigare, innan ApN, att föreningarna skickade in sina verksamhetsberättelser och årsmöteshandlingar på papper, och vi fraktade en fysisk pärm över till kulturenheten som satt i en annan byggnad, och de satt och granskade de grejerna. Och förhoppningsvis så fick man tillbaka den pärmen och förhoppningsvis så fanns allting kvar också. Hela den delen är ju borta nu. Nu har vi liksom alla samma skrivbord eller vad man ska säga. Vi ser samma saker, alla uppgifter finns där, föreningarna har skickat in sina årsmöteshandlingar och vi behöver inte frakta någonting fram och tillbaka, utan det är virtuellt och det tycker jag är jätteskönt. (SJÖ 1)

Informanter från Sjö beskriver bland annat den så kallade hockeydialogen som ett exempel på en satsning som sprungit ur ApN-data:

Det vi har gjort är typ att vi har haft en hockeydialog, alltså träffat samtliga hockeyföreningar, så att 3 föreningar har blivit 1. Och då har vi tittat var någonstans de hockeyspelande ungdomarna finns. Var bor de? Det har vi nyttjat i den här diskussionen för att kunna tala om för föreningarna, att här och här bör ni göra större insatser för att nå fler barn: ”Här har ni faktiskt inte någon som spelar ishockey”. Det är en ekonomisk fråga oftast, som du vet, med ishockeydelen. Men där har vi faktiskt gjort och genomfört, och vi har fått, 3

föreningar har blivit 1. Och vi har fått föreningarna att tänka i nya banor, så att man inte bara tar bort vissa områden. Men alltså, det finns oändligt mycket mer vi kan göra absolut. (SJÖ 2)

Informanterna nämner också den successiva tekniska utvecklingen och introduktionen av andra system som positivt. Det handlar bland annat om en telefonapplikation som informerar längdskidåkare om förutsättningar i olika skidspår. Utvecklingen sker ibland på initiativ från föreningarna:

Det är allt från att föreningarna ringer in eller mejlar in och säger: ”Det här och det här har jag funderat. Går det inte att göra såhär?” och då säger vi bara: ”Det är en jättebra idé. Vi tar upp det på vår önskelista”. Och sen så initierar vi kontakten med Umeå och förklarar önskemålet, alternativt att vi identifierar en funktion som saknas eller någonting som skulle förbättra någonting utifrån handläggarperspektivet, och då tar vi kontakt med Umeå. (SJÖ 1)

Förbättringsarbetet handlar alltså delvis om att utveckla det interna arbetet, men man ser också positivt på möjligheten att kunna påverka och utveckla själva systemet tillsammans med systemägaren:

Vi har några sådana här utvecklingsgrejer till som kommer göra handläggningen ännu lite bättre, där vi inför budgetsiffror, och kvar i budget har vi som önskemål på de här övriga bidragen som också är en förbättring handläggarmässigt, så att man ser att man inte fördelar bidrag i en budgetpott som inte har de pengarna. Men absolut, systemet infriar våra önskemål och vi utvecklar det hela tiden, och från vår sida är det nästan mest värt. Så det finns hela tiden en öppenhet för att utveckla systemet och att det kommer fler till gagn, och att det går relativt fort också. Det är vi fruktansvärt nöjda med. (SJÖ 1)

Den fortlöpande kontakten med andra kommuner och med systemägaren beskrivs på följande sätt:

Ja, nu har jag inte varit på så hemskt många, men min uppfattning och erfarenhet är att de består av en hel del information om nyheter i systemet. Jag skulle säga att det är nu sista året som vi har pratat ihop oss kommunerna emellan och att det har getts tid till det, och faktiskt diskutera förbättringsområden och vad det är man ser, att här och här har vi önskemål att utveckla systemet ytterligare. Men jag tycker det till en ganska liten, eller jätteliten del faktiskt, pratas om hur systemet kan användas som ett strategiskt verktyg och hur man gör i andra kommuner: ”Hur jobbar ni?” Jag skulle säga att det inte finns ett jätteintresse för

att se just hur det här kan användas ännu mer. För jag menar, det är ju oftast tjänstemän och chefer som träffas idag, eller det är oftast tjänstemän, handläggare som träffas. Och alla sitter i den sitsen att man vill kunna påvisa ännu större nytta med systemet. Så där kan jag tycka att det skulle finnas anledning att faktiskt se över upplägget och kanske ha mer sådant, och att man också kan bli kanske ett lite bättre pedagogiskt forum. (...) Man måste själv vara ganska tekniskt insatt för att förstå hur det som presenteras kan användas i vardagen. Och där kan jag tycka att man kan behöva gå igenom och faktiskt få träna på det. Inte bara komma som information, utan: "Okej, här har vi lite övningsexempel, och då kan ni få fram det utifrån er egen vy" liksom. (SJÖ 1)

Informant SJÖ 1 menar att systemets expansion märks eftersom ägarskapet är relativt personbundet: "Och det säger ju Lars [Klefbom] själv också att de tittar på att försöka få fler medarbetare som kan vara en 'Lars junior' liksom".

I Sjö finns idéer och ambitioner, men realiseringen av dessa kräver resurser som inte är för handen, menar informant SJÖ 2:

Nej, men alltså det här tänket vi har med skidåkarna, det skulle vi säkert kunna omsätta på andra idrotter också när vi är klara med olika delar. Där kan jag se möjligheter, men problemet är att vi har kort med folk. Vi har ingen som kan bara tänka på de här delarna och utveckla det. Nu känns [tjänsteman i den egna förvaltningen] sönderstressad (...) Det är bara han som ska jobba med ApN egentligen nu. Så jag är lite orolig för att vi inte får den här vidareutvecklingen av de möjligheter vi har. (SJÖ 2)

Äng

Även i Äng fungerar det dagliga arbetet med ApN bra och man ser positivt på systemets utveckling och dialogen i samband med de så kallade användarträffarna då till exempel uppdateringar diskuteras. Ett praktiskt problem som var aktuellt i samband med tidpunkten för intervjun med informant ÄNG 1 var registrering av lokaler:

När nya system integreras finns inget förval av lokal. Detta gäller även RF. Beroende på hur en lokal stavas kan en lokal uppfattas som olika anläggningar beroende på hur den stavas. Varje ny stavning blir en ny lokal. Risken är att en lokal kan bli 20 olika. Och då upptäcker jag när jag sitter och analyserar här, att en förening som integrerar via www.laget.se har 20 olika anläggningar och ändå samma anläggning, och då är det någonstans kommunikationen har missat. För den överenskommelsen vi har gjort är att det inte får komma in några i systemet som får skriva sina egna lokaler, för jag analyserar ju väldigt mycket vad som sker

i lokalen, kön, ålder. Allt sådant går jag ju in och tittar på. Om jag då har en anläggning som heter en sak, och så har jag 19 till fast de menar samma, då har jag plötsligt 20 anläggningar, och då är det en förening som har gjort det. Och då upptäckte jag att jag hade två föreningar som var inne i www.laget.se och det går ju inte att rätta, och då blir det jäkligt tungt². (ÄNG 1)

Även i Äng ser man möjligheter med ApN som man inte kan omsätta konkret eftersom man i samband med tidpunkten för intervjun år 2014 anser sig, med informant ÄNG 1:s ord vara ”väldigt, väldigt underbemannade” (ÄNG 1)³. Denna informant menar att användarträffarna i högre utsträckning borde handla om systemets strategiska möjligheter och att de exempel och idéer som kommer upp vid dessa träffar på ett bättre sätt borde tas tillvara. I övrigt är det till stor del användarna ute i kommunerna – inte minst de nya – som driver utvecklingen av ApN, anser ÄNG 1. Ett problem, som också tagits upp av andra informanter ovan, är att systemet är personberoende och att systemet kanske kräver mer av förvaltningen:

För att det här ska vara bra och för att det ska fortsätta att hänga med, så måste det fortsätta att utvecklas och det är väl där oron är lite grand. Vi hade några frågor vi hade uppe vid förra användarträffen, och det skulle fixas direkt. Det är fortfarande inte fixat. Och det är sådant som blir lite irritation då, att det här funkar inte. Och ibland kan jag upptäcka att jag inte får ihop siffrorna riktigt och allt ... Vi har kommit överens om en sak och det har inte hållit hela vägen. (ÄNG 1)

Skog

I Skog uppfattas ApN som ett säkert system och de tycker också att de får bra återkoppling från systemägaren som de har regelbunden kontakt med. Problem har uppstått när systemet ska koordineras med andra system:

Riksidrottsförbundet har ju ett system, det finns ju olika företag som säljer sina tjänster till företag, du har SportAdmin och du har MyClub, www.laget.se och så vidare, och så vidare. (...) Föreningarna ska ju inte drabbas av att RF har andra regler, att föreningen vill ha ett annat system. Så att de flesta system, utom RF, skickar filer per automatik varje natt från sitt system till Umeå som läses in i systemet så att vi får statistiken. Det vi har problem med nu är RF, och där måste föreningen själv skicka filen till Umeå, till oss eller vart man nu skickar den. Man

² Intervjun gjordes 2014. Idag finns en funktion för att korrigera detta. Förutsättningarna har alltså ändrats.

³ Också när det gäller bemanning i organisationen har förutsättningarna ändrats efter det att intervjun genomfördes.

skickar den nog till oss på något sätt, och där ser vi nu när vi ska redovisa att där får vi inte alla filerna, för det är sådana som inte har skickat till oss, och de väntar på att RF ska göra någon slags automatisering där, tror jag. (SKOG 3)

I Skog har man – precis som i många andra kommuner – infört en deadline för rapportering. SKOG 3 menar att det innebär en förbättring:

Vad vi också har genomfört från och med i höstas, det är att man bara kan rapportera fyra veckor tillbaka, eller en månad, för vi upptäckte att det blir kaos varje år 15 augusti, 15 februari när de skulle sitta och rapportera in, och så hade man inte lagt in någonting på en hel termin. Och det är klart det blir kaos i systemet om man ska sitta och mata in flera tusen aktiviteter på en och samma kväll, så det här ... successivt. Det har också varit en del synpunkter på det, men då har vi sålt in det och sagt: "Vi vill göra såhär för att vi vill kunna betala ut löpande under en period". Idag får de ju bidrag två gånger per år, men nu ska föreningen om den vill kunna få en delutbetalning, ja, de skulle kunna få utbetalning varje månad om de vill i det här systemet. Och då skulle vi vilja ha det, då har vi sålt in det så att det här är en morot varför ni ska föra lite mer regelbundet. (SKOG 3)

Samtidigt verkar det inte finnas ett utbrett intresse bland föreningar att få in sin rapportering snabbt:

Vi trodde att föreningar skulle vilja få pengar löpande, men det verkar inte så, inte än så länge i varje fall. (...) Det finns ju ett stopp i detta att man inte kan rapportera in hur sent som helst, men vi har ju pratat till och med om vi skulle ta bort det, om det innebär att vissa föreningar missar att få ut sina bidrag, bara för att de inte har strukturer för att få in rapporteringen tillräckligt fort. (...) Man kanske inte har så dålig ekonomi, alltså man står inte och faller med de här pengarna. (SKOG 2)

Ett av få problem som man identifierat i Skog är de små föreningarnas förutsättningar att använda systemet:

Det enda som vi kan se med det här systemet... Det finns föreningar som har väldigt liten verksamhet, om du tänker en sådan förening som filatelisterna. Det är kanske inte världens mest barntäta. De har inte så många ungdomar som vill hålla på med frimärken, men den går upp och ned. De poppar upp och har lite verksamhet, så går de tillbaka. Det blir ganska mycket administration för de här föreningarna. Och vi vill ju inte stjälpa dem. Vi införde faktiskt för något år sen

för de här föreningarna som är så små att de har möjlighet att få ett schablonbidrag, istället för att söka aktivitetsbidrag på nätet och fylla i det här för en träff då och då, utan de kan slippa det och så blir de en "schablonförening", och det har ju förenklats för de som väljer att vara det, men det är när man har färre medlemmar i 7-20 år. Och det blev väl en konsekvens, kan man säga, av det här systemet, och att vi själva kunde se hur knöligt det var för dem. (SKOG 3)

Ett exempel på en icke-avsedd effekt av ApN är att den information som skapas på ett enkelt sätt kan användas för att hantera representanter från föreningar som tar informell kontakt för att påverka förutsättningarna för den egna föreningen:

Det som är allra bäst med systemet, det är väl att föreningarna ringer till mig som ordförande [i nämnden], och så säger de: "Ja, vi är jättestora". "Hur många är ni aktiva?". "Ja, vi är 918", och då vet jag att de ska ringa mig och så säger jag: "Det stämmer inte, ni är 716". Det tycker jag är bra. "Åh, vet du det?" "Ja", säger jag, "jag vet allt om er. Jag vet exakt hur många ni är". "Jaha". (SKOG 1)

Berg

Informant BERG 1 menar att det är en kvalitativt bra tjänst för idrottsrörelsen samt att kommuner får "ut statistik och bättre beslutsunderlag och vi tänker mer och mer på hur utövandet ser ut". Det finns också möjligheter att "se mönster i aktiviteter, mot ålder och kön, för att kunna påverka" (BERG 1).

Den mer konkreta handläggningen i kommunen har utvecklats. Informant BERG 2:

När jag är inne och jobbar i det här så tycker jag det blir bättre och bättre. Visst finns det sådana här funktioner där man tänker att det här och det här skulle finnas för att underlätta vissa bitar, men jag tycker vi får in mycket råmaterial i det här, alltså uppgifter, och det är ju jättebra i och med att vi nu har det här med att begränsa antalet anläggningar och sådant man är med, alltså var man bedriver sin verksamhet. Vi kan ju göra många sökningar på olika bitar av till exempel vad det är för föreningsaktiviteter som bedrivs (i olika stadsdelar)? Så man kan få som indelat i kommun var aktiviteterna bedrivs och var individerna bor, vad är det för färdvägar de måste ta för att ta sig till aktiviteten? Man kan ju kolla många sådana där saker. Vi får ju fram underlag på, inte att Kalle bor där eller den bor där, utan här bor det pojkar och här bor det flickor som åker härifrån till dit för att aktivera sig. Det är ju intressanta uppgifter vi får fram. Och sen så tycker jag rent för statistikens del, så är det ju mycket matnyttigt som man sen kan sitta och skissa på när det gäller hur vi kan vara behjälpliga, om man nu säger att man ska bygga någon ny anläggning, någon spontananläggning eller aktivitetscenter, eller vad

det än må vara. Då kan man ju använda sådana här grejer och se var behovet finns, var ska vi få ut mest av att bygga en anläggning?

Informant BERG 2 beskriver den process som nämnts ovan, där nya möjligheter framträder i takt med att systemet används:

Jag tror att man har haft med det från början, men sen att man har fått ut mer och mer med tiden, alltså att det här och det här är också mätbart och bra att ha med sig. För jag vet ju, om vi tänker oss som det var tidigare, då var det ju det här med själva aktiviteten och närvaromarkeringen som var [intressant], men sen blev det mer hur det här fördelas mellan pojkar och flickor, alltså könsfördelningen. Det är ju sådant som också kommer sen. För fortfarande när vi skriver in det här utbetalningsunderlaget i vårt utbetalningssystem i ... då framgår det inte där om det är pojkar och flickor, utan det är bara totalsumman. Så på det sättet vet jag att med aktivitetskort på nätet kan man få könsfördelning, åldersfördelning och allt sådant där också, så det har de nog haft med från början och även det här med stadsdelsfördelning. Men sen har det ju kommit färdigheter i systemet som, alltså funktioner som man kan nyttja för smidigare hantering av uppgifter och sådana saker. (BERG 2)

Politikerna i Berg kommun har följt efter andra kommuner och beslutat om införande av den så kallade fyraveckorsregeln och det innebär mer säkra data och att krockar (där en individ av misstag registrerats på två aktiviteter samtidigt) uppmärksammas snabbare av föreningar. Dessutom bidrar regeln till att föreningar inte samlar på sig en stor rapporteringsbörda vid slutet av rapporteringsperioden.

Informant BERG 3 menar att koordineringen med beslutsstödet Qlikview har inneburit den största förbättringen:

Sen den andra viktigaste biten när vi kopplade ihop det här med Qlikview, för då fick vi helt plötsligt ett verktyg som är jättebra för beslutsstöd till politikerna. Då kunde vi ju se hur folk reste från stadsdel A till stadsdel G för att få träna innebandy. Och då var diskussionen: "Var ska vi bygga nästa innebandyhall?" var liksom lite enklare. (BERG 3)

En annan aspekt i utvecklingen är möjligheten att använda telefoner för rapportering: "Sen vi införde både Android-app och en Iphone-app så blir det oerhört enkelt, det kan ju ledaren göra när man startar träningen." (BERG 3)

Problem som uppmärksammas i Berg handlar ofta om teknik:

Och visst det händer ju självklart att man har gått in och kört i Chrome eller någon annan bas. Vi kan bara testa i Internet Explorer och Firefox. Där har vi väl lite fel. Ibland är det någon brandvägg som slår igång hos den här externa personen, men i regel är det egentligen småsaker, men en del kan vara tidsödande för oss att rätta. Och det är klart, på en kommun är det inga problem, men när det blir 36 så tar det lite tid. (BERG 3)

Andra typer av problem som uppmärksammats i Berg är olikheter i föreningsanvändarnas möjligheter att förstå och använda systemet:

Invandrarföreningar har det säkert lite jobbigare, har jag förstått. Och de som är inne sällan och registrerar, precis som de som bara kanske har en aktivitet i månaden och sådant där, mindre kulturföreningar, de kan ju tycka: "Oj, vad hade jag för lösenord?". Det blir sådana där frustrationer, kan jag tänka mig. (BERG 3)

Jag tycker man kan se ett väldigt stort glapp mellan de som är teknikvana och de som inte är teknikvana, och det förändrade nog strukturen i en del föreningar att det krävdes en helt annan kompetens. De som tidigare hade skött den här inrapporteringen... I vissa föreningar klarade man inte av det här, utan man var tvungen att hitta andra personer som fick ta hand om den här rapporteringen och... Jamen, Rädda barnen till exempel, och läxhjälpen ... där är det en dam som har samlat in det här och hon har fyllt in närvarokort. Hon klarar inte av det här längre. Och de var ju tvungna att hitta på någon lösning för det var hon som var i lokalen och det var pensionärer som höll i läxhjälp för barn och unga, och de fixade inte den där rapporteringen. Vi försökte och det gick liksom bara inte, och då måste man hitta någon annan lösning i föreningen, att någon annan som faktiskt inte är där på aktiviteterna sköter den här rapporteringen åt dem. (BERG 4)

Ur detta perspektiv får alltså införandet av ApN potentiella konsekvenser för föreningarnas ledarekrytering. Utöver traditionella kvaliteter för att leda den specifika verksamheten måste ledaren ha kompetens att rapportera närvaron i ApN. Annars behöver ledaren assisteras av en annan person som kan bistå med denna hantering.

Även integritetsfrågor har aktualiserats. I respektive förening måste man få in fullständigt personnummer och vissa föräldrarna säger att de inte lämnar ut de fyra sista siffrorna på sina barn. Det finns också exempel på äldre ungdomar som säger att de inte lämnar ut sina fyra sista siffror:

Så sent som under fjolåret så var det ju det här med registrering av romer till exempel. Jag menar, hur ska vi kunna kräva av dem att de ska vara med i det här systemet. (...) Och då känns det som att då måste vi göra undantag. (...) Elöverkänsligas förening till exempel, dem har vi som dispens att de får lämna in en manuell ansökan, men de har inte så mycket aktiviteter heller, det går fort att räkna igenom. Vi har aldrig varit sådär omänskliga och sagt att det är bara såhär man kan söka, utan vi ser helst att de använder det här systemet för att säkerställa uppgifterna, men sen gör vi undantag. Men som sagt, (...) har det varit det här med fullständiga personnummer, det har varit problemet. För det krypteras ju ändå. De där fyra sista siffrorna krypteras ju med tolv tecken, så det är liksom ingen som ser vem individen är ändå. (BERG 4)

Informanterna menar att ApN inneburit förändringar som uppfattas positiva i termer av bland annat effektivisering och möjligheter att få ny information om ungas fritidsvanor. Samtidigt finns det, menar informant BERG 4, en viss övertro på systemet som problemlösare:

JL: Men frågan om fusk, det är inget stort problem hos er att det är någonting som ni lägger mycket energi åt att försöka kontrollera, eller?

BERG 4: Jag måste ändå säga att vi gör det ganska mycket och det tar ganska mycket tid och energi, och jag tror att många politiker och tjänstemän inte förstår, alltså man tror att det här fungerar så klockrent att nu har vi ett digitalt system som sköter allting. Och jag tror ändå att vi lägger ganska mycket tid på att reda ut saker och ting som är knepigt och ser konstigt ut, följa upp och försöka träffa de här ledarna och försöka reda ut "ser det verkligen ut såhär". Och det ringer rätt ofta, och då kan det vara föräldrar som är bekymrade att deras barn är upptagna i en förening där de faktiskt inte är medlemmar eller närvarande, och så får man försöka reda ut det. Jag tror att många av våra högre tjänstemän och politiker tror att det här fungerar smärtfritt och "nu har vi det här digitala systemet och då behövs det ingen arbetstid längre". Och det är inte riktigt sant, för vi lägger ganska mycket av vår arbetstid till att försöka lösa sådana här saker, kanske mer än vad många tror.

Avsnittet ovan har redogjort för hur informanterna uppfattar användningen av ApN i den dagliga verksamheten. I nästa avsnitt ska vi titta närmare på om och i så fall hur informationen från ApN används för att styra det kommunala stödet.

Används data från ApN för att styra det kommunala stödet – och i så fall hur?

Såhär långt har vi visat hur kommunaktörer uppfattar lokala aktivitetsmönster och utmaningar. Vi har också presenterat hur de uppfattar syftet med ApN samt implementeringen och praktisk användning ur såväl ett kommunalt perspektiv som ett föreningsanvändarperspektiv. Bland annat påpekar informanterna att ApN skapar ny och värdefull information om barns och ungas fritidsvanor. Frågan är hur denna information används för att faktiskt styra det kommunala stödet?

Tjänstemännen menar generellt att politikerna visat mycket stort intresse för systemet, inte minst just för den information som skapas och möjligheten att använda den som beslutsstöd:

Nämner man statistik till en politiker så blir det som saft på något sätt, om du förstår vad jag menar, och det har uppskattats alldeles kolossalt, de får fram listor på vad de vill. Vi vet hur många tjejer som tränar på den där anläggningen, vilken tid de är där och varför det är så få tjejer just där men det är jättemånga killar. Tusen frågetecken som åtminstone gjorde att vi fick ett underlag, och det var ju jätteviktigt. (BERG 3)

Politikerna är jättenyfikna förstås, och så fort vi lyckas få fram någonting så är det ju vågen varje gång. Och det förstod vi ju när vi tog beslutet att vi skulle köra ... det var ju det här att politikerna skulle göra vågen, det förstod vi ju ganska tidigt att vi skulle göra. (SJÖ 1)

Politikerna själva bekräftar den bilden:

Ja, det har vi fått presentationer, och vi ställer oss oerhört positiva till och efterlyser att vi kan använda än mer av de tjänsterna som systemet ger. (SJÖ 3)

Sjö

Enligt informant SJÖ 1 används ApN "väldigt begränsat" som beslutsunderlag i dagsläget, men att den nya kommunala organisationen förhoppningsvis kommer att innebära en förändring i detta avseende:

Där finns önskemål om väldigt mycket mer. Ja, det är en personlig önskan. (...) Det finns ingen riktig efterfrågan från den ledning som har funnits. Jag tycker det strategiska kunnandet och prioriteringen, eller vad man ska säga, och strategisk ledning har varit så lågt från den tidigare ledning som varit, men som finns mer intresse av nu i den nya ledningen. (...) Jag skulle säga att vi behöver använda

systemet bättre i diskussionen om hur vi fördelar bidrag. Vi behöver ha diskussioner om hur vi mäter kvalitet i vår verksamhet egentligen, för det finns ju väldigt tydliga aktivitetstal som vi kan få fram, men som vi inte mäter idag på det sättet. Vi använder inte de nyckeltalen utifrån det som vi får fram från ApN, och där tycker jag vi behöver bli bättre. (SJÖ 1)

Informanten menar att tjänstemännen är intresserade av statistiken och vad man kan göra av den, men att den tidigare ledningen bromsat utvecklingen. Samtidigt finns det en politisk nivå som delar tjänstemännens intresse:

Politiker är ju jätteintresserade av statistik, så då finns det liksom en lojalitetskris där i form av att tjänstemännen vill vara lojala cheferna och inte gå förbi dem och att prata med politiker direkt på det sättet, om det inte efterfrågas förstås. Men ja, det här det funnits en liten bromskloss som liksom har gjort att det inte riktigt har använts. (SJÖ 1)

Informant SJÖ 2 menar dock att engagemanget från politiken är relativt ljust: "... politiken ligger lågt [när det gäller] ApN. Det har varit uppe för dem som presentation i vår webb, men sen i övrigt är det inga politiska diskussioner, utan det är vi som driver på från tjänstemannansidan". (SJÖ 2) Detta kan i sin tur bero på att den politiska nivån faktiskt inte känner till systemet och dess potential. SJÖ 2 igen: [Jag vet inte] hur insatta de är. Jag vet inte, men jag är med i alla nämnder och jag har bara hört en gång när de fått det presenterat."

En representant från den politiska nivån beskriver situationen från politikens horisont på följande sätt:

JL: Och vad är det ni vill kunna göra med den kunskapen som man genererar i systemet?

SJÖ 3: Alltså, det hänger mycket på hur man förlägger det, och just i planprocessen när vi planerar nya områden och ser hur de barnen och ungdomarna rör på sig.

JL: Men används systemet som beslutsunderlag idag?

SJÖ 3: Ja, jag tar ut delar ur det innan jag fattar beslut.

JL: På vilket sätt då? Har du något exempel?

SJÖ 3: Ja, framför allt så är det ju nyttjandegrader, och sen så är det ju också användandet. Sen vi införde det här så har vi också fått en mycket bättre kontroll på vart pengarna används. Förr lämnades det här in pappersvägen. Nu är det en bättre kontroll också på vilka som är berättigade till stödet, i och med att vi har samkörts med Skattemyndigheten och så.

JL: Men jag är också lite nyfiken rent konkret, när det gäller hur man använt kunskap från systemet för att styra det kommunala stödet. Finns det något exempel på någonting som man har gjort på basis av den här kunskapen?

SJÖ 3: Jag har svårt att nämna konkreta grejer. Jag har vid ett par tillfällen begärt ut nyttjandegrader, hur många procent reellt sett av de ungdomar som bor i området nyttjar den här hallen? Det har jag ... ut från [tjänsteman] som är ansvarig för systemet, och fått de uppgifterna. Och det har ju varit sådana delar. Själva bidragsdelen har vi inte... Vi får bara ett underlag för beslutsfattande, och där har ju förvaltningen lyft fram fördelarna med det här systemet, att det inte går att fuska. (...) De har ju kunnat få fram nyttjandegraden, och där var det en opinion västra kommundelen, ... hur mycket barn där som använde den här, vilket visade sig sen att det var det ju inte alls, när vi sade på vilka som hade nyttjat hallen och vilka som hade sökt aktivitetsstöd. Då nyttjades den framför allt av andra kommundelar, och det ledde till att vi fattade beslut om en nedläggning av en ishall, och en förflyttning av ishallen till en tredje ... på vårt område när det nyttjades av 40 barn totalt. Och där har ju det påverkat ett beslut jättemycket. (...) Ja, det finns ju redan förutsättningar för det. (...) Det finns jättemånga mer områden att använda systemet på, där jag tycker att vår förvaltning kan bli otroligt mycket bättre.

JL: Finns det något speciellt område, då?

SJÖ 3: Ja, framför allt lokalbokningen av lokalerna som inte sker här ... idag, och mer statistikföring för mig. Som politiker vore det ännu bättre.

Både förvaltning och nämnd i Sjös kommunorganisation beskriver ett behov av att utveckla arbetet med att faktiskt använda informationen från ApN för att förbättra barn och ungas möjligheter till en bra fritid. Informanterna beskriver användningen ur delvis olika perspektiv; tjänstemän ser behov att ett starkare stöd från ledning, ledning vill se ett större intresse från politiken medan politiken anser att förvaltningen kan bli bättre.

Äng

I Äng menar informanten ÄNG 1 att hen tar fram uppgifter och paketerar dem, men att de kunde användas mer:

Jag levererar ju siffror, och jag försöker få möjlighet att dra de här siffrorna [för politikerna]. Och de sammanställningar som jag gör har vi lagt ut på det interna nätet, där man då kan gå in och titta hur det ser ut i de olika bostadsområdena. Sen hade jag ju hoppats att man hade kunnat använda det mer. Jag träffade kommunens IT-strateg i kommunens statistik och utredarnätverk bara för någon vecka sen, och då började vi prata om det här med 'öppna data' om man skulle kunna använda en del av det här och kunna ha som öppna data och ... tillgång till. Och jag skickade dem till Lars [Klefbom] då och sa: "Jag tror det är jätteviktigt att ni tar den här diskussionen", för att visst skulle det vara intressant att kunna använda sig av det här. (ÄNG 1)

ÄNG 1 ser framför sig ett mer transparent system där användare via internet själva kan få tillgång till information och göra enklare analyser ungefär som de statistikverktyg som Skolverket har (t ex SIRIS och SALSA).

Den konkreta politiska användningen av ApN sker ibland omedvetet:

Om det skall till ett beslutsunderlag kring någonting, den som skriver underlaget får uppgifter av mig som man lägger in i det underlaget, men jag tror inte politikerna ens är medvetna om att det är hämtat ur det här systemet. (ÄNG 1)

Ett exempel på hur ApN-data använts för att styra resurser är ett projekt där anläggningen är flyttbar och dess placering sker, enligt ÄNG 1, utifrån vad som kan utläsas i ApN:

Alltså, är det ett lågt föreningsdeltagande i ett område – och det är framför allt landsbygden – då är det självklart att det ska placeras där. (...) Det projektet som drivs av tre föreningar med en projektledare har ju en väldigt nära dialog med mig var det här ska placeras, hur det ska flyttas och när det ska stå på olika ställen. (...) Det första vi gjorde när vi fick siffrorna via aktivitetskort på nätet, det var att vi startade upp någonting som heter Drive-in idrott, och det var ju utifrån vad vi såg i aktivitetskort på nätet. Vi såg inte bara få föreningsaktiva, det var vissa grupper. Det kan handla om allt från socioekonomisk bakgrund, invandrarbakgrund, alltså väldigt många olika anledningar till det. Och då var det föreningarna ute i de områdena som hade prova-på verksamheter, men det var ju ändå en bra bit för en del att ta sig till en anläggning. Och det var utifrån det

som föreningarna tillsammans med Äng kommun och [den regionala organisationen] gick in med den här ansökan till RF om den mobila spontanidrottsytan. Och då fick vi parallellt med det här en heltidsanställd projektledare från ... i tre år, och grunden till det är faktiskt vad vi ser. Hade jag inte sett det här, hade vi inte analyserat siffrorna, så hade vi inte vetat. (ÄNG 1)

JL: Okej. Men då upplever du också att det finns en tyngd i att kunna visa upp svart på vitt hur det ser ut, för att kunna få finansiering till de här satsningarna.

ÄNG 1: Absolut. Och det betyder ju att när det här är färdigt så går man ju in igen och gör mätningar här nu de närmaste åren, och då ser man ju om det har hänt något, gav det någon effekt? Det hade vi aldrig kunnat göra innan.

Den politiska nivån ser också ett fortsatt behov att utveckla användningen av ApN:

Vår förvaltning har genomgått en liten omorganisation med ny ledning och nya människor, och lite nytt att organisera, så många utav de här frågorna under de här åren... alltså, det har varit mycket internt arbete för oss. Därför har vi inte nått fram så långt, även om vi har diskuterat de här frågorna mycket. Men jag hoppas ju att vi kommer göra det under nästa mandatperiod, för alla känner till var vi behöver satsa och vad vi skulle vilja satsa på, men det är liksom "hur" som inte riktigt har landat. (ÄNG 2)

Informanten saknar till viss del information om systemet och dess möjligheter:

Det kanske jag skulle vilja ha, en presentation för politiker och sådär som ger lite tips och idéer om, mer matnyttigt hur man kan använda det. Det har vi inte riktigt haft eller försökt att få heller, men det skulle vara en jättebra inledning på ett sådant arbete, tycker jag. (...) Vi har en liten utredning om hur det ser ut på våra anläggningar, vilka behöver lyftas upp och var finns det behov av fler? Vilka idrottare har behov av nya arenor och hela det där paketet? Och då tror jag att det här systemet har jättemycket viktig information att ge oss, just utifrån jämställdhetsaspekterna, och också utifrån vad som har hänt när vi har byggt sporthallar i våra ytterområden. Är de fullt utnyttjade, av vilka är de utnyttjade, och som också kan vara en bra del i ett underlag för när man tittar på om man ska bygga nya anläggningar och så. Så det är ju absolut jätteviktigt med den informationen, och vi trycker kanske inte på att vi använder den informationen och har inte gjort på något systematiskt sätt. Men har man säkrat en beslutsprocess som kanske är mer styrd, och man säger att man alltid tittar på vissa saker, det skulle jag önska att jag hade, att vi så att säga kvalitetssäkrar

processen lite grand, då är ju det här systemet jättebra att använda sig av. (ÄNG 2)

Enligt informant ÄNG 2 saknas resurser eftersom förvaltningen är liten med få anställda. För att systemet ska kunna användas optimalt krävs förstärkningar och att de som arbetar med systemet får förutsättningar att lära sig det. ”Idag gör man så mycket andra saker också”, menar ÄNG 2. Däremot används systemet redan idag för att sätta upp mål och utvärdera:

Så Qlikview är ett verktyg som vi använder väldigt mycket i de resonemangen. Vi sätter ju mål till exempel. Jag bryter ju ner allting på nyckelkodsområde utifrån skolupptagningsområde och tittar på föreningsaktiviteten. Vi sätter ju målen utifrån det. Vi kan ju se kanske något område där det är en lägre föreningsaktivitet, och då sätter vi mål utifrån det: ”Vad kan vi göra på det här stället för att det ska öka?” så på så sätt så använder vi ju det här väldigt mycket. (...) Och det betyder ju att när det här är färdigt så går man ju in igen och gör mätningar här nu de närmaste åren, och då ser man ju om det har hänt något, gav det någon effekt? Det hade vi aldrig kunnat göra innan. (ÄNG 1)

Just målformulering uppfattas av informanten ÄNG 2 som central eftersom:

...det är vad kommunen kan göra, för det är ju ändå föreningslivet som måste göra [själva arbetet]. (...) Vad är det vi vill åstadkomma och vad vill vi då att föreningslivet ska hjälpa till att jobba med för att nå de här målen? Vi kan ju inte göra det själva, och då måste vi använda de instrument vi har varav bidrag är det starkaste kanske” (ÄNG 2).

Skog

I Skog har man, enligt informanterna inte börjat använda systemet som beslutsunderlag. Informant (SKOG 2) framhåller dock att man använt det som budgeteringsverktyg genom att ta fram antalet närvaromarkeringar och kopplat det till en förväntad befolkningsökning. Informant SKOG 3 menar att Qlikview, det statistikverktyg som man nyligen börjat använda kommer att skapa nya möjligheter. De har dock inte ännu fått Qlikview att fungera:

Senast i förra veckan var jag på Umeå att de inte har fixat till det för oss – vi betalar en supportavgift – och där är ju tanken att vi ska använda det här med deltagartillfällena på ett helt annat sätt, precis att se flödet, se hur barnen rör sig, var lägger vi spontanaktivitetsytor, på vilka områden ska vi koncentrera oss, hur flödet ser ut, och det väntar vi på, det verktyget. Och det jag gör nu, jag använder

ju systemet för att plocka ut mer konkreta siffror och statistik till våra politiker här, hur mycket det ser ut över tid på deltagartillfällen och lite såhär. Sen har vi en ny förvaltningschef här från precis i oktober och vi väntar bara på Qlikview, för att han har ju inte kännedom. När det kommer en ny från en annan kommun, så har du inte kännedom om hur kommunen är, och då är det ju viktigt med siffror. Jag och vår förra förvaltningschef har jobbat på fritid i hundra år. Vi känner ju nästan varenda detalj i huvudet hur det ser ut. Där är skillnaden nu, märker jag, att jag ju har jättemycket kunskap som har kommit in om hur det är förhållandevis. Jag har det inte på siffror, men jag har ju det så att... Där märks skillnaden med en ny chef, för där kommer ju statistiken bli jättevägigt nu. (SKOG 3)

Utifrån ApN har man i Skog kunnat konstatera att antalet medlemmar i föreningarna inte ökar, men att antalet deltagartillfällen gör det:

SKOG 3: Och vad betyder det? Jo, det betyder att man tränar fler gånger lägre ner i åldrarna.

JL: Okej. Har det fått några konsekvenser när det gäller styrningen av stödet eller så?

SKOG 3: Nej, inte styrningen av stödet, det har det inte gjort. Men frågorna kommer, för ju mer du tränar ju mer elitinriktat blir det. Nu börjar ju frågorna komma från föräldrar när man toppar lag och bara de bästa får vara med och sådär. Och det är någonting vi måste presentera och ta med oss i framtiden när vi jobbar med, om inte annat den nya nämnden som kommer 2015 sen efter valet.

Informanten SKOG 3 menar att Skog fram tills nu fått föreningarna att använda systemet vilket bidrar till exakta siffror som framöver kommer att kunna användas av politikerna. SKOG 3 pekar dock på ett konkret exempel där ApN använts redan nu för att styra resurser:

Vi hade ett pensionärsbidrag där föreningar [fick pengar utifrån antal] medlemmar, där våra politiker menade på att det måste vara en aktivitet, och det var ju utifrån att vi hade berättat hur aktivitetskort på nätet funkade. Så ville man politiskt att även folkhälsoföreningarna skulle leverera något. De skulle inte få för ett passivt medlemskap, utan man skulle få för en aktivitet. Så vi införde alltså ett nytt bidrag, där vi fick samtliga pensionärsföreningar att bli någonting som heter folkhälsoföreningar och använda aktivitetskort på nätet. Så vi har fått samtliga, och då var det en av mina medarbetare och jag som träffade varje

pensionärsförening själva på styrelsemöte, ledarträffar och de fick komma hit. Vi hjälpte dem till och med att lägga in medlemmarna, bygga kortet för dem, alltså fick närvarokort. De hade ju synpunkter på vad en aktivitet var som kunde kallas folkhälsa. Det skulle gynna folkhälsan, och vi lyckades, alltså samtliga pensionärsföreningar kör aktivitetskort på nätet utan att protestera. (SKOG 3)

Den politiska nivån får en dragning kring ungas fritidsvanor utifrån ApN en gång varje mandatperiod, men informant SKOG 1 menar att det sedan inte använts på ett systematiskt sätt:

Nej, utan det är ju att jag och [person på förvaltningen] kanske får en galen idé, och så ber vi att få lite underlag till det nästa presidiet, och så kanske vi korrigerar underlaget lite grand och ber att få lite mer underlag, alltså det är helt ovetenskapligt.

Berg

Informanterna från Berg ger delvis olika bilder av hur ApN används för att styra det kommunala stödet. Informant BERG 1 menar att systemet används i arbetet med kvartalsrapporter och vid uppföljningar:

Det mesta är statistik, och i beslutsstödet så har vi liksom mål för att uppnå vissa saker, hur många som är aktiva, killar, tjejer och så vidare. Det är egentligen det som jag har mest kontakt med. Sen blir det väl också en del kring hur man kan nyttja ApN i andra sammanhang också, men det handlar mest om redovisningarna för hur det ser ut i Berg. Det är det konkreta. (...) Det vi gör idag är att när vi sätter upp olika resultatmål för olika verksamheter; hur många olika aktiva killar och tjejer i olika verksamheter så tar vi underlag från ApN för att se – har vi uppnått det vi har tänkt uppnå. Om vi tar jämställdhetsmål, har klarat det utifrån en 60-40-princip? Då får vi fram det underlaget från ApN, hur det faktiskt ser ut. Sedan är det inte jämfällt mellan idrotter, men det kanske det inte finns någon ambition att det ska vara, t ex mellan ridning och hockey där det är väldigt olika ut. Men det finns i beslutsstöden som går till politiken och det är väldigt bra underlag.

BERG 1 menar att data från ApN kan användas mer som underlag även i planering och beslutsfattande som går utöver fritidsområdet:

Det jag önskar, det är när man kan se, hur många killar och tjejer som bor i en viss stadsdel och är aktiva i en annan, hur man bor i förhållande till var man är aktiv. Det kanske har med anläggningstillgång att göra, går det bussar dit?

Kollektivtrafiken. För att kunna se sådant framåt, det är jätteintressant. För det påverkar inte bara Fritid, det påverkar parker och infrastruktur hur man ser på hur man bygger bostadsområden så att det blir tillgängligt.

Konkret har man använt ApN för att justera bidragsåldern genom att utöka åldersspannet eftersom de gamla bidragsreglerna ansågs gynna idrottsföreningar och missgynna andra föreningar som har en annan struktur och andra former av sammankomster. Relativt nyligen började man använda statistikverktyget Qlikview och därmed ökar möjligheten att ta fram diskussionsunderlag när det gäller investeringsfrågor och nya anläggningar:

JL: Har det byggts någon hall på basis av den kunskap man fått fram i systemet?

BERG 3: Nej, det har det inte gjorts, för det var för tidigt då, men vad som har hänt det är att vår chef för fritidsgårdarna, hon har använd systemet inom ett bostadsområde till exempel, hur ser det ut, när har barn och ungdomar aktiviteter? Ja, det ... onsdagar till exempel är det jättemånga barn som håller på med föreningsaktiviteter. Och då kunde hon tänka: "På den där gården behöver vi inte ha full bemanning den dagen, utan då kan vi flytta en personal till en annan gård där det är färre som håller på". Så att hon har jobbat jättemycket med det här för att göra sin personalplanering.

Ett annat exempel är den så kallade drop-in verksamheten (organiserad spontanverksamhet) som initierades utifrån ApN-data:

Det är en sådan där grej man kunnat se på föreningsaktiva på i en viss stadsdel till exempel, för då gjorde man en satsning just där tillsammans med Brottsförebyggande rådet tillsammans med Idrottsförbundet och den lokala idrottsföreningen. De bedrev öppen verksamhet fredags- och lördagskvällar i den stadsdelen. Och här bor det väldigt många ungdomar och väldigt få som är föreningsaktiva, och oroligheter kanske i skolmiljö och sådana saker, så man ville skapa någon form av träffpunkt och mötesställe där man kan aktivera sig och kanske på det sättet få individer att aktivera sig i sådan här spontanverksamhet, och kanske också få intresse för att gå vidare och kanske gå med i en förening och aktivt delta där också. Och de har utvecklat det också när det gäller drop-in idrotten, att de även haft tider för enbart killar och enbart tjejer också, så att tjejerna får göra sina grejer på sina villkor så att ingen annan kommer in och tar över. Och då har det funnits en ledargestalt på plats som varit där och låst upp och varit behjälplig med att ta fram material till det de vill göra, så det har inte varit någon styrning ifrån ledarna. Det är egentligen någonting man har sett, att

här kan vi göra insatser. Och då har ju aktivitetskort på nätet, alltså den statistik man får fram där: antalet individer på området och hur många som är föreningsaktiva eller inte, så det är ju en del av det som kan ligga till grund för varför man just väljer det området att satsa på. (BERG 2)

Hittills, menar Informant BERG 3, har man dock bara skrapat på ytan när det gäller användningsområden. Hen nämner bland annat möjligheter till stadsplanering ur såväl miljöhänsenande som ur säkerhetsperspektiv (t ex belysning längs gång- och cykelvägar där barn rör sig). Enligt informant BERG 3 finns det fortfarande utvecklingsmöjligheter:

JL: Och vad är det som du säger ska bli bättre? Är det att informationen kommer fram till den politiska nivån eller att man faktiskt kan använda underlaget, eller är det att politikerna faktiskt använder det sen. Vad är det som kan utvecklas?

BERG 3: Jag tror snarare att vi måste börja använda verktyget på alla tjänstemannanivåer. Och då blir vi klokare och framför allt känner man sig lite säkrare i sin yrkesroll om man nu ska svar på en politikerfråga: "Varför är det så få tjejer?" eller "varför är det så många?" eller vilka frågor de får med sig av sina medborgare. Och då är det ju viktigt att vi jobbar i de här ... ja, kontinuerligt, men ... ofta som tjänsteman för att du känner dig bekväm med själva applikationen. ... Det som för oss tidigare kunnat ta en vecka, tar vi fram på tre minuter, alltså det är det som är den stora skillnaden för oss tjänstemän.

Informant BERG 4 lyfter dock fram att det finns ett visst motstånd som försvårar användningen av systemet och att vissa av de problem som finns när det gäller barns och ungas fritidsvanor varit kända sedan tidigare men inte åtgärdats:

JL: Har du något exempel på hur man använt den här statistiken som systemet skapar för att fatta politiska beslut?

BERG 4: Alltså, jag upplever att man är ganska ovilliga att förändra saker och ting och det finns lite av en tröghet. Man tar fram statistik och man vet att det ser ut på ett visst sätt, men jag tycker det har fått ganska liten faktisk påverkan. (...) när det gäller jämställdhetsprojekt till exempel, så kan man ju trycka på att det finns ett behov i föreningarna att jobba med frågorna, vilket motiverar kanske till att ge projektstöd eftersom vi kan se detta i systemet, och det gäller också andra prioriterade målgrupper. På det viset kan vi rikta andra insatser där liksom... Man kan inte styra på något bra sätt med aktivitetsstödet, men vi kan med andra stöd och insatser gå in och stötta verksamheter som vi vet... kanske försöker åtgärda

saker som vi kan se istället för... Så till viss del ”ja”... men kanske inte så mycket man hade förväntat sig... Det fanns en viss förväntan att man kanske att man kunde styra mycket mer än att använda liksom, resultat, statistik och sådär.

JL: Men den här trögheten då, var sitter den någonstans, är det hos cheferna, är det hos politiker eller vad?

BERG 4: Nej, men alltså att det ser ut på vissa sätt, det vet man ju. Man behöver ju inte...[ApN]. Många saker har man ju vetat ändå, man vet att personer med funktionsnedsättning deltar mindre, man vet att personer med annan etnisk bakgrund deltar mindre. Jag vet inte, jag tror det handlar mer om att man inte riktigt vet hur man ska lösa det här, vad kan vi göra för att...? Och jag tror att det finns... alltså jag tycker man har stött på både bland politiker och våra tjänstemän att kommunen inte ska lägga sig i. Det är föreningarna som ska bestämma och det är föreningarna som... Vill föreningarna jobba med de här frågorna så är det föreningarna som ska göra det. Kommunen ska inte styra och lägga sig i. Vi ska inte ha väldigt styrda bidrag. Det här har jag hört (...) många gånger att vi ska inte ha villkorade bidrag och vi ska liksom inte ställa sådana krav i föreningslivet, utan... Man har en stor tilltro till att föreningslivet ska reglera sig själv och lösa de här sakerna på egen hand liksom, och jag tror det är den främsta anledningen till att det inte händer så himla mycket utifrån den här statistiken. Man har väldigt stor tilltro till att föreningarna ska lösa det här själva.

Ovanstående del i studien har fokuserat på hur informationen från ApN används för att styra det kommunala stödet enligt informanterna. I nästa avsnitt ska vi titta närmare på hur informanterna ser på stödet som ett sätt att faktiskt påverka och ”styra” barns och ungas fritidsvanor. Frågan om huruvida stödet påverkar är relaterad till frågan om i vilken utsträckning föreningslivet överhuvudtaget ska ses som politisk problemlösare.

Påverkar aktivitetsstödet barns och ungas fritidsvanor?

Sjö

I Sjö menar informanterna att stödet påverkar barns- och ungas fritidsvanor, men att betydelsen ser olika ut i olika föreningar. Informant SJÖ 1 menar att stödet påverkar, men att själva stödet bör ses över:

SJÖ 1: Det är klart att det påverkar. Ja, det påverkar på många olika sätt, hur vi möjliggör aktiviteter för föreningarna så att säga.

JL: Du nämner ju två problem, dels att det har blivit en generell minskning när det gäller deltagande och sen har du också pratat om de här socioekonomiskt utsatta stadsdelarna. Ser du att det kommunala stödet skulle kunna vara ett verktyg för att påverka den utveckling som du ser?

SJÖ 1: Ja, det skulle jag säga. Jag skulle vilja koppla det till tydligare mål. Jag skulle vilja sanera gamla avtal som går på gammal hävd, och med tanke på att vi har ... enbart pengar när det gäller det ekonomiska stödet. Jag tror vi fördelar 10,5 miljoner totalt till föreningslivet, och det är bidrag till någon förening på några 100 000 för att de någonting som ingen riktigt nu i modern tid vet varför, ungefär. Men det finns ingen riktig kravställning till vad det är som ska levereras tillbaka så att säga. Jag tycker vi behöver se över de grejerna, och då också rikta medlen mot tydligare mål och aktivitet. Som jag sa, vi har både ett kulturpolitiskt program och ett idrottspolitiskt program som är på väg att antas nu här i vår. Där finns det ju tydliga kommunikationer mot föreningslivet överlag och dialog med föreningslivet, där man då har pekat ut: "Men det här är våra behov" och så vidare, och så vidare. Och där skulle jag se att man tillsammans med de politiska programmen tittar på hur vi kan rikta bidragen mer mot att föreningarna är med och bidrar till det, så att säga. Jamen, jag skulle säga att det har absolut en påverkan på det hela. Politikerna pekar på, och framför allt det blå styret eller vad man ska säga, att det ekonomiska styret ska vara en liten del av föreningarnas budgetar, och att det bara är 10 procent, eller vad man slarvigt brukar säga, och att det inte ska påverka verksamheten. Nu har jag inga exakta siffror på det, och det har inte gjorts någon direkt studie på det, men det skulle vara intressant att se hur mycket våra kommunala och statliga stöd faktiskt är av föreningarnas budgetar, för jag upplever att den är betydligt mycket högre när jag pratar med föreningarna. Så där finns det ju en diskrepans liksom. Det är ett avstånd mellan varandra här att politikerna ser det inte så, och föreningarna ser det som att det faktiskt är en viktig del, och där tycker jag det behövs diskuteras, föras en bättre dialog, tror jag.

Mot denna bakgrund menar informant SJÖ 1 att det lokala bidragssystemet och den kommunala praktik som omger bidragsgivningen bör ses över (och denna översyn var på gång vid tidpunkten för intervjun):

Jag tycker att vi har anledning att se över vårt bidragsreglemente och på vilka premisser vi ger bidrag. Och här tycker jag att vi har en tradition av att vi har ledarskap eller chefer som höftar lite grand, eller vad man ska säga. Men det blir liksom personliga omdömen eller personliga åsikter som spelar in i

bidragsgivningen, och som tjänsteman som fördelar de grejerna, gör ju det att det blir precis hopplöst att motivera varför Förening A fick och Förening B inte fick för ungefär samma saker, när det finns personliga relationer och värderingar kring de här föreningarna som spelar in. (...) Så där tycker jag över lag att vi har en resa att göra, för det gör också att vi kan bli tydligare mot föreningarna liksom, och förstå vad det är vad man får bidrag för och inte, och enklare visa på att de här bitarna finns och det här kan ni få stöd för. Sen saknar vi ett antal bidrag som jag kan tycka. Vi har inget riktigt bra evenemangsbidrag. Det kan jag tycka är jättesynd för idrottens marknadsföringsmöjligheter, och inte bara idrottens, utan föreningslivets marknadsföringsmöjligheter och kunna nyrekrytera, och det någonstans måste också påverka.

Informant SJÖ 2 menar att stödet spelar roll för föreningarna, även om det kanske inte är avgörande för majoriteten av dem. Hen påpekar att föreningslivet också måste få verka utifrån egna intressen bortom politiska målsättningar:

Jag tror inte det är avgörande, det tror jag absolut inte, men jag tror det betyder ganska mycket som ett incitament för respektive förening att ha det här ekonomiska stödet. Sen kan man tycka det är mycket eller lite, men det betyder oerhört mycket för den fortsatta verksamheten för dem. Men det viktigaste är ju egentligen att när man jobbar med de här frågorna som i vårt fall föreningar, jobba med styrelser, föreningsledare, att man får tillbaks det här, alltså de ideella krafterna gör det här för att de tycker det är roligt och viktigt, att nästa generation också kommer in i det vi andra har gjort. Jag tror det är synsättet som har förändrats med oss vuxna och det oroar mig lite. (...) För de mindre föreningarna tror jag det är jätteviktigt, alltså för småföreningar är det livsavgörande för att de ska fortsätta ha sin existens. De stora drakarna är det naturligtvis inte lika viktigt för, för de har ju lite sponsorer, och de hittar andra inkomstmöjligheter genom att genomföra stora arrangemang och få in pengar den vägen, men för de mindre tror jag det är livsavgörande att de håller sig uppe och kan bedriva sin verksamhet. (SJÖ 2)

Enligt informant SJÖ 3 är stödet viktigare i vissa områden än i andra:

JL: I vilken utsträckning tror du det kommunala stödet påverkar barns och ungas fritidsvanor, alltså är det viktigt?

SJÖ 3: Ja, olika viktigt i olika områden, skulle jag vilja säga. Och rent konkret, skulle jag säga, att det skattesubventionerade stödet i våra mer utsatta områden, om jag ska uttrycka mig så, är ju enormt viktigt, samtidigt som i våra områden

som inte är så socialt utsatta, så har det i stort sett egentligen ingen betydelse, för de barnen där körs till träningar och aktiviteter och musikskolor, och det finns en starkare föräldranärvaro. Sen hamnar man ju ofta i diskussion med de föreningar som är verksamma där, att de är också de största skattebetalarna, men skattebehovet är betydligt mycket större i de utsatta områdena.

Enligt informanten SJÖ 2 är dock inte aktivitetsstödet i sig inte ett effektivt styrmedel i relation till kommunens olika utmaningar (inkludering, ålder, jämlikhet, jämställdhet etc.):

Vi har svårt att behålla åldersgrupperna 16-19. Där har vi det största tappet hos oss, och det diskuterar man väl hela tiden. Och vi försöker göra åtgärder typ i ApN, att man får 2 1/2 gånger pengarna för de som idrottar mellan 16-20 år som ett incitament till föreningslivet att man ska behålla ungdomarna längre, men det har vi inte fått någon effekt av efter 3 år. Vi har inte sett några effekter. (SJÖ 2)

Äng

I Äng menar man att aktivitetsstödet har betydelse. Informant ÄNG 1 påpekar att stödet, förutom den ekonomiska delen i relation till redovisning av närvaro, är kopplat till ” om föreningen bedriver barn och ungdomsverksamhet. Då är föreningen berättigade till subventionerade lokaler och ex. driftbidrag” (ÄNG 1). Informant ÄNG 2 menar också att stödet är viktigt, men anser att det kan användas på ett annat sätt:

Vi vet ju att barn- och ungdomsverksamhet i stort dras runt på aktivitetsbidrag och så. Så utan bidraget skulle man kanske inte orka med eller klara av det utbud som ändå finns och den verksamhet som ändå finns, men samtidigt så kan man ju stötta på fler sätt. Man kan ju ha ökade bidrag för att man i föreningen jobbar mer med jämställdhetsfrågor eller jobbar med integrationsfrågor. Man kan ju använda det på ett annat sätt. Det hoppas jag vi ska kunna titta mer på, och använda den information vi har i det här systemet på ... bidragen. Inte dra bort några, men kanske öka bidragen för dem som då jobbar mer med de här frågorna som vi tycker är viktiga. Nu jobbar vi ändå med [projektnamn] till exempel, där man också jobbar lite grand med jämställdhetsfrågor. Det tycker jag att man skulle använda sig mer av, och öka bidragen lite för de som jobbar ... med. (ÄNG 2)

Skog

Informanter i Skog har delvis olika uppfattningar när det gäller stödets potential att påverka barns- och ungas fritidsvanor. Den typ av strategisk styrning som informant ÄNG 2 nämner ovan har man erfarenhet av i Skog. Utfallet av dessa försök har dock

inte varit fruktbara och informant SKOG 1 är skeptisk till möjligheterna att styra på detta sätt:

SKOG 1: Där har jag då försökt använda systemet med att, rent politisk säga då flickor 15 år som ju är hemskt våldsamt dåliga på att motionera. Och då har jag försökt via systemet, och det är ju [tjänsteman] som jag ber om hjälp, att få lite statistik. Det jag kan politiskt säga... och då införde jag ett nytt bidrag, där jag gav mer till flickor 15 år, men det gav inte ett jävla skit.

JL: Men det tillskottet som ni införde där för tjejer +15 år, hur såg det ut?

SKOG 1: Det var alltså mer pengar.

JL: Ja, okej. Och ungefär hur mycket handlade det om?

SKOG 1: Det handlade om ett par kronor mer i aktivitetsstöd.

JL: Ja, och när gjorde ni det? Det var ett år sen, eller?

SKOG 1: Ja, men det är borttaget, för det gav ingenting.

JL: Har du någon teori om varför det inte gav något utfall?

SKOG 1: Jag tror inte de pengarna betydde så mycket, eller så höjde jag för lite.

JL: Men, för det är ju en annan fråga huruvida det kommunala stödet påverkar barns och ungdomars fritidsvanor?

SKOG 1: Jag tror inte det.

JL: Varför då?

SKOG 1: Jag tror det är för lite pengar.

Även informant SKOG 2 är skeptisk till stödets möjligheter att påverka:

Jag har i alla fall – nu har vi inte gjort några djupare studier i det – inte kunnat se några sådana där solklara samband mellan väldigt mycket stöd och hög föreningsaktivitet. Och jag tror då också man ska säga, så att säga, att om man ser på de studier som RF har gjort, så är det ju så att föreningsstödet ändå utgör en ganska liten andel av föreningarnas totala omsättning. (SKOG 2)

Som ett alternativ till aktivitetsstödet har man i Skog infört en till stödform som komplement. SKOG 1:

Sen två år ansvarar vi [nämnden] också för folkhälsan, och då har jag fått en dimension till att spela med. Så vi har ju gjort en folkhälsoförening, där vi lägger ner mycket pengar. Vi kan få upp emot 100 000 extra per år, och det är ju mycket pengar för en förening. Och då ska du göra en massa: du ska certificera dig, du ska ha samtal och du ska ha likabehandlingsprinciper och så vidare, alltså ett helt batteri med olika saker, och då får du ett utökat grundbidrag. Det är inte hur många föreningar, för det är helt ointressant, utan det är hur många invånare träffar vi? För det är ju egentligen det som jag ska ta reda på som förtroendevald, det är ju hur många invånare, inte hur många föreningar. Det är helt ointressant om det är 12 eller 14 föreningar. Vi tror att vi träffar någonstans 3 000-4 000 ungdomar. (SKOG 1)

Även informant SKOG 2 för fram alternativa möjligheter när det gäller stödformer i förhållande till stödets effekt och dess administrativa börda:

SKOG 2: Vi diskuterar mycket runt vilken typ av bidragssystem som skulle gynna föreningarna, och då är liksom aktivitetskort på nätet en beståndsdel. Och där har vi diskuterat, att är det över huvud taget det bästa att ha ett system som är så pass finmaskigt som alla system som mäter aktiviteter är.

JL: Ja, okej. Och hur går diskussionen, då?

SKOG 2: Det är såhär, vi har utverkat ett politiskt uppdrag att just ha mandatet och komma med förslag på nya lösningar här, och jag tror att så länge som RF håller kvar vid modellen med aktiviteter, då är det lika bra för kommunen att också göra det, även om inte alla kommuner gör det.

JL: Men vilka är problemen, som ni ser det, med det här finmaskiga systemet?

SKOG 2: Nej, det är mest arbetsbördan på föreningarna, tänker jag. Givetvis hade det varit mycket enklare att säga: "Vi har såhär många medlemmar. Det genererar såhär mycket pengar" istället för att fylla i varje gång.

JL: Ett mer generellt system?

SKOG 2: Ja. Samtidigt som det givetvis har sina begränsningar. Det är ju inte systemet som sådant, utan det är ju regelverket, det vill säga att ett

aktivitetssystem som det här gynnar de aktiviteter som tränar mycket och har många deltagare per träning.

Informant SKOG 1 berättar om en annan alternativ idé:

SKOG 1: Jo, jag hade då en liten idé, om vi vände på hela kuttingen... För idag kan man säga som så att de idrotter som är dyrast, där har vi överlägset hockey, alltså det är vad jag kallar dyrast. De får oftast mest bidrag.

JL: Ja, då räknar du in anläggningsstödet i det också?

SKOG 1: Ja, ja. Jag räknar in totalen. Och de som är billigast då, orientering, de får minst. Så jag tänkte säga att egentligen så skulle man ha ett bidrag... Det var ju all den här barnfattigdomen och alla de här skrivierna. Barnfattigdom och man har inte råd att idrotta. Och i min kommun som är en relativt välmående kommun (...) där frågar man bara: "Vad kostar det att vara med?" "Ja, det kostar 8 000" och då betalar jag det, men jag vill inte sälja några Bingolotter, jag vill inte baka något kaffebröd. Alltså, du har den tendensen, och då är det rätt svårt att göra någonting. Föräldrar har så god ekonomi så de pröjsar bara vad det kostar. Och då hade jag en sådan där galen idé, jag och tidigare förvaltningschefen, att vi skulle vända på hela allt och säga att man får bidrag i förhållande till hur mycket utgifter man har. Men så föll det på att då måste jag ju in och vara med på årsmötena. (...) Men det hade varit mycket intressant. Alltså, jag blir så sjuk när man läser om Tyresö FF och Umeå IK – som de bränner pengar! (...) Jag som förtroendevald måste ju väga de där pengarna mot äldreomsorg, mot sjukvård, mot skola. Och då tycker jag det är snuskigt när man har allsvenska fotbollslag både här och idag, där de tjänar 50 000-60 000 i månaden, och de drar bara in så de har lön på 25 000. För mig som är ärkekapitalist och Moderat, det som kommer in på läktaren och sponsorer är ju lönen till spelare. Så fungerar ju alla företag. Har du ingen produkt som går att sälja, så är det ingen jävel som köper den. Men det är ju inte poppis det här, vet du.

JL: Nej, men jag förstår. Men det är ju en annan fråga också apropå ideologi, alltså huruvida, eller i vilken utsträckning, politiken över huvud taget ska påverka, styra eller korrigera unga människors föreningsdeltagande och aktiviteter.

SKOG 1: Jo, så länge vi betalar myntets baksida så ska vi styra.

JL: Hur menar du då?

SKOG 1: Jo, jag menar, ju mer psykisk ohälsa, ju sämre skolresultat – det kostar för kommunen. Alltså, då måste ju vi styra på myntets andra sida. Och jag är ju dock lite konstig. Jag bor ju i en enormt moderatdominerad kommun. (...) Jag driver alltså i stort sett en socialdemokratisk idrottspolitik som Moderat, för i min värld så ska kommunen och det allmänna äga alla anläggningar, och det är du som är ideell ledare som kommer med resursen och klär den med inredet. Och det är ju inte moderat politik, utan moderat politik är att jag är gärna med och satsar och låter klubben sponsra det här. Men jag tror inte på det här, för att klubben kan ju inte förvalta några lokaler. De vet ju inte vad det innebär, och då är min erfarenhet att där vi har mycket reparationer, där är det också föreningsskött. De kan inte det. Det är ju det som är Svarte Petter som förtroendevald. (...) Av hävd har vi ju ofta sådana avtal: ”Ja, vi kommer gå in och betala underlaget vart tredje år”, alltså det är ju de här grusbäddarna. Jaha, då skickar man över 75 000-100 000, och sen kommer de tillbaka efter två månader och säger: ”Vi måste ha pengar”. ”Jamen, ni har ju fått det här”. ”De har gått till verksamheten”. Så den vanlige styrelseledamoten kan inte skilja på det här.

Informant SKOG 3 menar dock att stödet är viktigt för ekonomiskt utsatta föreningar och att de hela tiden uppvaktas av föreningar som vill ha högre bidrag och lägre taxor:

Vi har en del föreningar som går väldigt på knäna, och vi träffar styrelser där man påtalar det här. Senast nu innan du ringde så var det en förening som ringde och tycker att de har så hög kallhyra, och hur man kan hjälpa dem på något sätt att... De förstår att de inte kan ändra taxorna – det är ett politiskt beslut – men om det finns andra möjligheter att öka deras intäkter istället och se över kostnaderna. Så jag har själv gjort en analys nu inför... vi har egen redovisning, bokslutsredovisning internt, och då har jag tittat lite grand på vårt stöd. Och vi har lokalt aktivitetsstöd, och vi hade 6 kronor 1999 och idag är det 7 kronor. Det betyder att det värdet som var 1999 är 5:80 om man skulle gå på KPI. Samma sak har vi med ett medlemsbidrag som var 100 kronor 1999, det är inte ändrat, och det är nere i 78 kronor i värde idag om man vill titta på det. Det är någonting som jag lägger fram till våra politiker, hur det ser ut. (SKOG 3)

Informanten SKOG 2 konstaterar att aktivitetsstödet främst är ett medel för att planera och utvärdera – när det gäller att påverka och styra aktivitet gäller det att hitta andra lösningar:

Alltså, vad jag skulle vilja veta, borde vi göra mera i något speciellt område, för här är förenings-aktiviteten mycket lägre eller den typen av frågeställningar. Och då är det inte självklart så att... Jag tror mera då att det blir ett diagnosverktyg än

ett verktyg för... Det är inte så att vi kommer säga: ”Då betalar vi ut mera pengar i de områdena”, utan det kanske är andra metoder sen som krävs för att lösa problemet, men för att skapa diagnosen är det bra. (SKOG 2)

Berg

I Berg råder delade meningar om stödets potential för att påverka barns- och ungas fritidsvanor. Informanten BERG 1 tvekar inte och framhåller särskilt att Berg har ett jämförelsevis högt stöd:

Jag tror att det har jättestor betydelse. Att man skapar förutsättningar för aktivitet i någon form. Och vi ligger väldigt högt i förhållande till andra kommuner om man jämför. Per snitt och medborgare har vi ett högt stöd. Jag tror att vi ligger på 26-27 miljoner i bidrag och det betyder mycket, både lokalbidrag och aktivitetsstöd. Sedan har vi vissa riktade stöd mot vissa målgrupper. Vi stimulerar också genom att skicka ut en riktning till föreningslivet; att det är det här som är viktigt. (BERG 1)

När det gäller det kommunala stödet som ett slags styrmedel för att åstadkomma förändring i termer av externa mål är informanten BERG 1 mer osäker. Samtidigt som aktivitetsstödet är relativt högt är lokalhyrorna också det. Dessutom finns det dolda stöd i termer av subventioner där faktisk timtaxa i enklare ishallar, enligt beräkningar i andra kommuner, kan ligga på drygt 2000 kr samtidigt som hyran i Berg är 260 kr per timme. Ridsporten lyfts också fram som en aktivitet som inte klarar att bära sina egna kostnader. Enligt informant BERG 2 har man i Berg varit inne på att göra bidragen mer transparenta så att egentliga kostnader (och dolda bidrag) tydligt framgår.

När det gäller styrpotentialen i aktivitetsstödet så påpekar informanten BERG 2 att kommunen inte har kontroll över hur föreningar använder pengar:

De genomför aktiviteter och så får de kontanter, och då vet vi ju inte vad de gör med sina pengar. De kan ju köpa spelare till representationslagen! Och det är nog inte ovanligt, ska jag säga, att man finansierar andra delar än det som egentligen rör barn- och ungdomsverksamhet. Framför allt de här större föreningarna som har kanslipersonal, administratörer och sådant där. En del går ju till det, för det är ju inte några konstigheter med det, men det kan ju gå till andra saker. Det är ju mycket omkostnader i en förening ändå, om man tänker, med respektive lag och det kan ju finnas föreningar som har som så att laget flickor oo kanske får en del av en viss procent de får i aktivitetsstöd in i föreningen går till laget. Och då

kan de finansiera eventuellt seriespel, cuper och grejer, eller träningar och sådana där saker. (BERG 2)

När det gäller möjligheter att förändra fritidsmönster via stödet finns det dock färre exempel och en större osäkerhet. Det gäller bland annat möjligheten att påverka att ungdomar slutar i tonåren:

Ja, dels har man haft dialog med många föreningar kring hur man kan förhindra det, kring hur kan man skapa andra aktiviteter och hur behåller man kan behålla ungdomarna i föreningen sådär. Sen har det ju också varit diskussioner kring bidragen, kan man styra det här på något vis, skulle man ha högre bidrag för en högre ålder och så vidare. Så det har varit olika diskussioner, men vi har liksom inte landat i någon där vi känner att det här vet vi fungerar, utan det är mycket försöksverksamhet på olika sätt. (BERG 4)

I Berg har man inte provat att rikta bidrag eftersom man tagit lärdom av misslyckade försök i andra kommuner. Informanten BERG 4 menar att man "överskattar" betydelsen små ekonomiska incitament för att exempelvis locka fler tjejer:

Det har inte gjort att föreningarna har lockat fler tjejer till verksamheten eller ansträngt sig mer för att locka tjejer, så att det sitter inte bara i vad man får för stöd. Jag tror att stödet spelar roll på det sättet att det är en grundförutsättning för många föreningar. Det är liksom basen, det är ett grundläggande verksamhetsstöd. Det är viktigt för att det ger någon slags grundtrygghet i föreningen, och det är en typ av bidrag som inte är styrt, utan det finns en stor frihet i föreningarna att bestämma över hur bidraget ska användas. Jag tror att det är viktigt för föreningarna för att bedriva sin verksamhet, men jag tror att ändra en krona upp eller ner eller... Till exempel i Berg har vi haft dubbelt stöd för personer med funktionsnedsättning, och man trodde att det skulle göra att föreningarna skulle satsa mer på att inkludera personer med funktionsnedsättning. Och det har man testat i många år och sett att det har liksom inte gett någon effekt. I alla fall inte någon avsevärd effekt, utan stödet tog vi bort förra året för vi har liksom märkt att den typen små... det sitter inte riktigt i pengarna, utan det sitter i andra saker. Däremot är det viktigt för föreningarna att ha en grundtrygghet. Där tror jag att det är viktigt. (...) Det är så mycket som sitter i strukturer och normer, värderingar och inställningar, och det ändrar man inte med pengar. Alltså, när det gäller normer kring tjejer och killars idrottande till exempel, så ändrar man inte det i en handvändning. Det är ett långsiktigt arbete som man måste jobba med på andra sätt. Och alla de här förändringarna som man vill åt, som kanske sitter mer i värderingar och attityder, inrotade

rutiner det tar tid att förändra, och där tror jag man måste jobba med förändringsarbete på annat sätt. Sen kan ekonomiska medel vara ett sätt att få skjuts på det här, så vi har också projektmedel som man kan söka för att göra riktade insatser mot vissa målgrupper. Och där kan vi se att det ger viss effekt, men jag tror att man måste jobba med det här på så många olika plan på så många olika håll. Det räcker liksom inte med en insats, utan där måste man koordinera studieförbund, distriktsförbund och riksorganisationer för att få det här att genomsyra hela verksamheten. (BERG 4)

I detta sista resultatavsnitt har informanternas uppfattningar angående hur stödet påverkar barns- och ungas fritidsvanor presenterats. I den avslutande delen av rapporten kommer de sammantagna resultaten summeras och diskuteras.

Diskussion

Syftet med denna studie var att studera hur kommuner använder systemet med digitala aktivitetskort och särskilt hur systemet används av kommuners tjänstemän och som beslutsunderlag för politiker för att styra stödet och påverka barns- och ungas fritidsvanor. Studien visar inledningsvis att det finns liknande mönster och utmaningar i de studerade kommunerna när det gäller barns- och ungas fritidsvanor. Intervjuade kommunpolitiker, förvaltningschefer och tjänstemän talar om en generell minskning i deltagande i traditionella och bidragsberättigade verksamheter och om utmaningen att organisera stöd till spontanverksamhet, drop-in verksamhet och "organiserad spontanverksamhet". Snedfördelningar när det gäller kön eller mellan unga i olika geografiska områden i kommunerna är andra utmaningar. Bland informanterna finns utifrån detta föreställningar om vad som är "normala problem" i en kommun när det gäller denna typ av systematiska snedfördelningar. Även om informanterna uppfattar dessa mönster som just utmaningar finns samtidigt en möjlighet att statistiken – eftersom den är relativt konsistent över tid och mellan kommuner – uppfattas som naturlig och svår eller till och med omöjlig att förändra. Till bilden hör att det faktiskt finns exempel på kommuner som inte är "normala" i den meningen att aktivitetsmönster inte är radikalt olika när det till exempel gäller pojkar och flickors deltagande i idrottsaktiviteter. Samtidigt är det ekonomiska stödet relativt litet vilket reser frågan om vad är rimligt att vänta i termer av förändring? Detta är en fråga som vi ska återvända till nedan.

En intressant observation när det gäller övergripande mönster är den om ett minskat antal föreningar. En centralisering av föreningslivet (koncentration av aktiviteter till ett färre antal föreningar) kan eventuellt ha betydelse för mångfalden i utbudet av olika

aktiviteter samt för den geografiska närheten till den aktivitet som unga vill utöva. En annan observation är att inga informanter reflekterar över en potentiell relation mellan en ökad styrning av föreningslivet och ett minskat ideellt engagemang. Utifrån den forskning som finns inom området skulle detta också kunna vara en bidragande orsak som är värd att beakta.

Informanterna beskriver vidare ett kunskapsbehov när det gäller orsakerna bakom såväl minskning som snedfördelning i aktivitet mellan olika grupper av ungdomar. Detta är dock en kunskap som inte ApN kan producera. ApN kan inte ge svar på varför det ser ut som det gör, men systemet kan vara behjälpligt när det gäller att identifiera de frågor som ska besvaras när det gäller varför siffrorna ser ut som de gör.

När det gäller frågan om hur ApN antas fungera och vilka problem det antas lösa beskriver informanterna två faser. Den första fasen handlar om att tillgodose behov när det gäller minskning av byråkrati i såväl den egna organisationen som hos föreningar samt att skapa bättre och tillförlitligare underlag. Enligt systemägarens beräkningar sparar ApN mycket tid för de större föreningarnas kanslipersonal (ca 300 timmar/år i en förening). Det är dock möjligt att åtminstone en del av denna tid för administration flyttas från föreningars kansli till de ledare och tränare i föreningarna som sköter rapporteringen. Till viss del bygger informanternas antaganden om tidsbesparing – till exempel när det gäller möjligheten att använda smarta mobiltelefoner för att direkt rapportera närvarotillfällen – på just antaganden om vad som idealt är möjligt snarare än på empiriska undersökningar av hur tjänsten faktiskt används. Till bilden hör också att systemet för med sig egna tidskrävande problem som handlar om implementering, bristande rutiner och kontinuerlig service för att stötta användarna. Digitalisering i sig löser helt enkelt inte alla problem som hänger samman med administration eftersom också denna inbegriper den mänskliga faktorn där olika problem och fel kan uppstå och behöva justeras.

I den första fasen har ApN också bidragit till att göra bidragsgivningen mer stringent. Informanterna menar att styrningen av resurser har blivit mindre godtycklig vilket innebär att pengarna går till de verksamheter som enligt regelverket ska ha dem. I denna fas ryms också ambitioner att komma till rätta med fusk. I anknytning till detta visar det sig att det inom en och samma kommunala organisation kan finnas skilda styrtraditioner där tjänstemän ibland bygger sitt arbete på tillit medan revisorer av naturliga skäl mer förlitar sig på kontrollmakt (jmf SOU 2008: 59). Även om kontrollmaktens fokus på granskning har legitima motiv som ApN delvis har potential att realisera tyder denna studie på att en än mer genomgripande kontroll av närvarorapporteringen riskerar att kosta mer än vad den smakar – såväl bokstavligen

som i termer av förtroende i relation till de människor som arbetar ideellt för att barn- och unga ska få förutsättningar att idrotta. Som informanten SJÖ 1 påpekar kan det i den kommunala praktiken kring bidragsgivande och subventioner (utanför ApN) finnas utrymme för "personliga relationer och värderingar" kring vilka som får och inte får ekonomiskt stöd. Ur detta perspektiv framstår kraven på föreningarna att strikt följa bidragsregler i ett delvis annat ljus och det är rimligt att resa frågan om kraven är hårdare på föreningslivet än på den kommunala organisationen när det gäller stringens, transparens och systematik.

Den andra fasen i användningen av ApN växer fram i takt med att informanterna inser potentialen med systemet. I denna fas börjar ApN uppfattas som kunskapsproducerande i relation till barns och ungas fritidsvanor och det identifieras möjligheter att använda systemet tillsammans med andra system och i samverkan med andra sektorer/förvaltningar för att utveckla kommunal service. Informanterna menar att det sker en fortlöpande utveckling av ApN i samverkan mellan kommuner och systemägaren Umeå kommun.

När det gäller implementeringen av ApN har de fyra studerade kommunerna haft liknande problem. Implementering är till stor del en pedagogisk process där nya deltagare, nya föreningsadministratörer, nya grupper och nya föreningar i olika utsträckning behöver stöd för att börja använda systemet och hitta rutiner för användningen. Initialt har det funnits visst motstånd bland användare i föreningar som bland annat har med teknik och tillgång till personuppgifter att göra.

Ett problem i detta sammanhang gäller etiska överväganden när det gäller kraven på föreningar (och i förlängningen föräldrar) att redovisa barnens fullständiga personnummer. Kommuner och enskilda informanter tycks resonera på olika sätt när det gäller denna fråga. En principiell hållning är att stödet, liksom deltagande i föreningsliv, är frivilligt och att eftersom individernas integritet skyddas och personuppgifterna krypteras måste dessa kunna utlämnas av vårdnadshavaren liksom vid utbetalning av andra bidrag (exempelvis barnbidrag). En annan principiell hållning utgår från ett perspektiv där barnets möjlighet att delta i en aktivitet värderas högre än vinster med en fullständig registrering. Inom ramen för denna rapport kan det konstateras att det tycks finnas starka motiv för bägge hållningarna. Problemet handlar antagligen om såväl information som tillit och trovärdighet och det kräver sannolikt fortsatt diskussion.

I det dagliga arbetet med ApN anses systemet fungera bra. De problem som uppstår försöker man lösa, ofta i samverkan med systemägaren Umeå kommun. Skillnader mellan kommunernas användning av systemet gäller bland annat användningen av

ApN-data i konkret styrning och koordinering av andra system, program och appar. Kommunerna använder ApN i olika utsträckning. Ett konkret exempel från Sjö kommun är den så kallade hockeydialogen där ApN-data bidragit till att skapa en medvetenhet på föreningsnivå om var i kommunen ungdomar som spelar ishockey bor och var det finns grupper av ungdomar som kan lockas att delta. Informanterna menar systemet möjliggör en mer aktiv ekonomisk styrning eftersom kommunen fortlöpande får kontroll på hur mycket bidrag som betalas ut i relation till prognoser. Detta möjliggör till exempel små höjningar av bidraget, men effekter av dessa små justeringar är samtidigt relativt blygsamma (se nedan).

Kommunerna använder också stödet som beslutsunderlag i delvis olika utsträckning. I Sjö kommun används statistik från ApN för att kartlägga hur anläggningar utnyttjas och den kunskapen har bland annat utgjort underlag vid beslut om nedläggning/flyttning. Informanter från andra kommuner beskriver visioner där ApN-data kan utgöra beslutsgrund för inte bara placering av anläggningar utan för kollektivtrafik, belysning och andra infrastrukturella frågor. Mot bakgrund av den skepsis som vissa informanter ger uttryck för när det gäller tillförlitligheten i ApN-data är det sannolikt önskvärt att komplettera dessa med annan information vid fattande av politiska beslut. Informanterna lyfter också fram att en strategisk användning av statistik från ApN kräver resurser i termer av tid och kunskap. I detta sammanhang visar sig också ett organisatoriskt problem i informanternas svar. Eftersom de är verksamma på olika nivåer i den kommunala organisationen har de till viss del olika perspektiv på problembilden. Tjänstemän ser behov att ett starkare stöd från ledning medan ledning vill se ett större intresse från politiken som i sin tur anser att förvaltningen kan bli bättre.

En annan observation som kan göras gäller reaktionen på de data som ApN producerar. En informant beskriver till exempel en positiv förvåning över att idrottsutövandet inte var mer snedfördelat mellan tjejer och killar än man tidigare trott. Rimliga följdfrågor från rapportens författare, så här retrospektivt, hade kunnat ge svar på frågor om vilka förväntningar som finns hos kommunerna – när är man nöjd? Vilka mål styr man mot? Är det bara relativ jämvikt i olika avseenden som utgör mål? Som informant BERG 1 påpekar är det inte säkert att kommunen bör verka för att antalet flickor och pojkar blir lika stort i idrotterna ishockey och ridning. Resultaten tyder på att det inte alltid finns uttalade målsättningar inom området – eller att informanterna i alla fall inte är medvetna om dessa.

En informant från kommun SJÖ beskriver hur data från ApN utgjort grunden för diskussioner med föreningslivet av mer strategisk karaktär som till exempel inneburit

sammanslagningar av föreningar. I denna typ av processer används ApN inom ramen för en aktiv styrningsform (SOU 2008: 59) vars rationalitet ger företräde åt effektivitet och mål i termer av ungas tillgång till idrottsutövande oavsett var de bor. Samtidigt riskerar den att göra intrång i föreningslivets egna traditioner och värden. En informant från kommun BERG ger å andra sidan uttryck för att den kommunala nivån har en tilltro till att föreningslivet själva ska lösa problem med snedfördelningar själva och att de således präglas av en passiv styrningsform (SOU 2008: 59). Dessa exempel är illustrationer på hur ApN ingår i ett styrningssammanhang där frågan ytterst har att göra med vad kommunen *bör* göra.

Exemplen illustrerar också hur gränserna mellan statens, kommunernas och idrottsrörelsens olika roller och ansvarsområden brukar ses som en ständigt närvarande konfliktdimension i svensk idrottspolitik (SOU 2008: 59). Historiskt har idrottsrörelsens självständighetssträvanden värdesatts och respekterats. Det så kallade "implicita kontraktet" har för idrottsrörelsen begränsats till att som det heter eftersträva "samhällsnyttig utveckling inom den ideella samhällssektorn" (SOU 2008: 59, s. 18). Mot bakgrund av detta är kommunernas relativa passivitet i relation till föreningarnas inre arbete med att åtgärda vad som identifieras som snedfördelningar eller ojämlikhet närmast att betrakta som en tradition. Generellt tycks det dock finnas ett stort intresse att använda data från ApN för konkreta åtgärder. Ett förslag är till exempel att öka bidragen för de föreningar som jobbar med de frågor som kommunerna finner viktiga (ÄNG 2).

Den sista frågan handlade om huruvida aktivitetsstödet påverkar barns och ungas fritidsvanor. I det avseendet kan det konstateras att det råder delvis olika uppfattningar. Informant ÄNG 2 menar till exempel att "vi vet (...) att barn- och ungdomsverksamhet i stort dras runt på aktivitetsbidrag". Skog 2 å andra sidan hävdar att "föreningsstödet (...) utgör en ganska liten andel av föreningarnas totala omsättning". Andra informanter menar att det kommunala stödet visserligen är viktigt för många föreningar, men att det fortfarande utgör en liten del i de i många av de större föreningarnas totala ekonomi. Stödet bidrar till att skapa förutsättningar, men försök i kommunerna visar att det är svårt att via ekonomiska justeringar eller riktade dylika insatser påverka barns och ungas föreningsdeltagande eller aktivitetsmönster. Dessa försök att till exempel höja bidraget med ett antal kronor under en tidsperiod till riktade grupper reser frågor om aktivitetsstödet potential ur ett styrningsperspektiv. Hur länge måste till exempel en riktad ökning av stödet gälla för att få effekt? Hur stor måste höjningen vara för att få effekt? Innebär denna typ av selektiva och villkorade bidragsjusteringar en förskjutning i det "implicita kontraktet" i den meningen att kommunen styr föreningslivets inre arbete? Informanternas berättelser om justeringar

i bidragsnivåer reser också frågor om alternativa lösningar på upplevda problem som till exempel en sned könsfördelning eller inkludering av personer med funktionsnedsättning. En informant (BERG 2) påtalar att kommunen faktiskt inte har någon insyn i föreningarnas faktiska användning av pengarna. En annan informant (BERG 4) konstaterar att det faktiskt inte primärt tycks vara det ekonomiska flödet, utan strukturer, normer och värderingar som måste förändras.

Resultaten visar också att det finns pågående diskussioner om själva bidragssystemet. Regelverket anses bland annat systematiskt gynna aktiviteter som sker ofta och med många deltagare. Problem med upplevd byråkrati anses kunna hanteras på ett mer grundläggande sätt, till exempel i form av mer generella system eller genom att exempelvis justera subventioneringsgraden för lokaler. BERG 4 menar till exempel att stödet "är viktigt för att det ger någon slags grundtrygghet i föreningen" och sett ur det perspektivet kunde ett mer generellt system vara funktionellt. Detta förslag anses dessutom kunna hantera det faktum att pengar ofta utgör en källa till konflikter i föreningar:

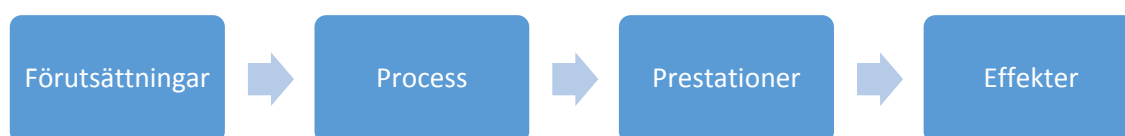
Det som blir oroligt i en förening rör alltid pengar, kontanter, vart går de här pengarna. Att man som medlem inte är medveten om var pengarna hamnar i föreningen. Och därför tycker jag också att ska man stimulera barn- och ungdomsverksamhet, då höjer man subventioneringsgraden, och det blir ett ökat aktivitetsstöd men i form av en ökad subventionering. Dels det, men också att man kanske skulle höja lokalbidraget till de föreningar som inte hyr kommunala anläggningar, fast de också får en del av kakan. (BERG 2)

Genom att fokus läggs på kontantstödet riskerar de stora resurser som läggs på anläggningar att hamna i skymundan. Dessa subventioner rymmer, vilket också framgått i rapporten, potentiella orättvisor som eventuellt bör lyftas upp i ljuset i ett system som i övrigt strävar efter transparens och likvärdighet.

ApN som programteori

Genom att studera hur ett system som ApN *antas fungera* och vilka problem det *antas lösa* kan vi skriva fram vad som brukar kallas en programteori. Denna hjälper oss att få en överblick och en förståelse för aktivitetskort på nätet som kommunalt styrinstrument. Ibland kombineras olika sätt att förstå funktionalitet och vilka problem som antas lösas inom ramen för ett system. Detta kan bland annat bero på att aktörer i system har olika roller och att de kan ha olika perspektiv vilket i sin tur innebär delvis olika programteorier.

Generellt består interventioner eller kvalitetssystem av fyra delar; förutsättningar, processer, prestationer och effekter. Förutsättningar inkluderar de problem eller behov som identifieras och i vid mening allt som så att säga "går in" i verksamheten. Processen är det som görs i verksamheten för att lösa en given uppgift. Prestationer är produkterna som processerna resulterar i. Effekter är den skillnad som processer och prestationer gör för verksamheten. Figur 1 nedan är en schematisk bild över en generell programteori.

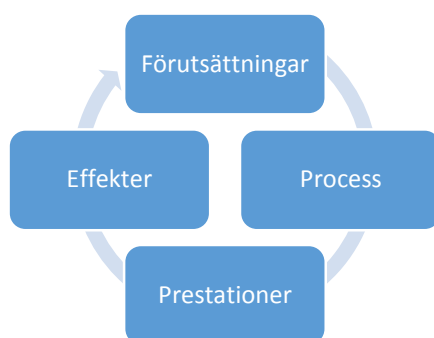
Figur 1. Generell programteori.

De problem som ApN avser att lösa handlar som framgått ovan om ökad byråkrati, fusk och ett kunskapsunderskott när det gäller barns och ungas fritidsmönster. Detta är problem som är relaterade till själva styrningen av föreningslivet. För vissa aktörer uppfattas ett av problemen som viktigare än det andra, för många är samtliga problem viktiga. Detta betyder att ApN antas lösa olika typer av problem inom ramen för ett system trots att systemet egentligen inte skapats för att hantera dem alla. Byråkrati handlar främst om interna processer i termer av handläggning och tid inom ramen för vad som tidigare beskrivits som organisationsstyrning medan fusk sorterar under styrningsformen kontrollmakt. Det andra problemet handlar om kunskap om vad ungdomar gör på sin fritid; frågor om var, när och varför de är aktiva och varför de av olika anledningar inte är det eller slutar vara det, det vill säga problem relaterade till de så kallade informationsmakten. Detta problem är mycket komplext och ett system som ApN kommer aldrig fullt ut att kunna hantera det, men det kan bidra med värdefull kunskap därvidlag.

Informanterna i denna delstudie pratar i övrigt inte mycket om programteorins första del, det vill säga förutsättningarna. I intervjuerna framkommer det dock att resurser i termer av tid och kunskap saknas för att systemet ska kunna utvecklas och användas. Någon tar också upp den tekniska dimensionen, det vill säga det faktum att användarna i föreningar måste ha tillgång till datorer och kunskap att använda dessa. På ett övergripande plan innebär förändringen, åtminstone inte initialt, några större

förändringar när det gäller förutsättningarna för det kommunala arbetet med barns- och ungas fritid.

Å andra sidan är en central ambition med och funktion i ApN att systemet effektiviserar hanteringen av bidragsstödet. En fråga som uppstår är naturligtvis vad som händer med de resurser som frigörs. Liksom i andra organisationer var de kommunala organisationer där informanterna arbetar ansträngda vid tidpunkten för intervjuerna år 2014 eller med ÄNG 1:s ord ”våldigt, våldigt underbemannade”. Informant BERG 3 sätter fingret på denna fråga: ”Och då insåg vi att digitalisering för det första kommer göra att vi kan använda felräkningspengarna på ett bättre sätt”. Utifrån denna specifika programteoretiska förståelse kan ApN över tid – åtminstone potentiellt – förändra förutsättningarna för det kommunala föreningsstödet om de frigjorda resurserna återförs i processens förutsättningar. Figur 2 nedan visar hur ett system enligt en programteoretisk modell kan förändra sina egna förutsättningar.

Figur 2. ApN – programteori 1.

Informanterna inom förvaltningarna ser dock inte att de resurser som frigörs används på ett strategiskt sätt. Informanten SJÖ 2 ger ett exempel på detta:

JL: Och från kommunens sida är det då i praktiken en tjänst ni sparar in. Har ni kunnat göra någonting annat för det ni har sparar in, eller är det bara en besparing?

SJÖ 2: Nej, det är nog en besparing bara. Sen är det mer att vi kan ha kvar de tjänster vi har i andra fall, så vi inte behöver titta på och göra några nerskärningar

där. Man kan väl säga generellt att vi har sparat en tjänst på det här, så att vi har kunnat lägga någonting på någonting annat.

Enligt studiens informanter skulle resurser som frigörs till exempel kunna användas strategiskt i själva processen så att informationen som systemet ackumulerar kan användas i en medveten och strategisk styrning av stödet utifrån en lokal behovsanalys för att på så sätt nå bättre effekt. Här skymtar en annan programteoretisk modell enligt vilken ApN och bidrag enbart utgör ett komplement till andra interventioner. De utmaningar som informanterna pekar ut när det gäller barns- och ungas fritidsvanor (t ex att ungdomar slutar tidigt, snedvridna mönster avseende kön, etnicitet och föräldrars ekonomi/boende, stöd till spontanidrott) tycks – som framgått ovan – inte på ett enkelt sätt kunna hanteras genom reglering av bidragsnivåer. Enligt denna modell kompletteras bidrag med till exempel informations- och utbildningssatsningar för att nå effekt.

Studiens resultat visar också på svårigheter i kommunernas interna arbete med att använda ApN utifrån dessa programteoretiska modeller. Mer detaljerade data om barns- och ungas fritidsvanor kunskap tycks inte på ett enkelt sätt kunna användas som utgångspunkt för en hantering av de upplevda utmaningarna. Den data som ApN producerar är "rå" i den meningen att den inte är systematiserad och relativt otillgänglig (även för forskare med erfarenhet av kvantitativa metoder). För att kunna användas måste den först bearbetas och tolkas. Och för att kunna omsättas i praktiska åtgärder som får önskad effekt krävs kunskap om barns- och ungas liv och villkor som går långt utöver det som ApN kan bidra med. För att sammanfatta: Statistik och information är inte *kunskap* och kunskap måste omsättas i *konkret handling*. En fråga som uppstår är: Har olika kommunaktörer kunskap, tid och förutsättningar att *använda* ApN-data? Vid tidpunkten för denna studies intervjuer var information som produceras via ApN relativt ny och många av informanterna menade att de inte hunnit börja sätta sig in i och använda den. Samtidigt hade systemet varit igång i ett antal år. Kommuner som kunskapsproducerande organisationer har på så sätt en utmaning när det gäller att använda statistiken för att förstå lokala mönster.

Situationen tycks alltså vara sådan att det finns data när det gäller barns- och ungas fritidsvanor, men att kommuner inte hittat former för att använda dem. Som en informant uttryckte det: "Vi har ju tillgång till material och så (...) vi har diskuterat de här frågorna mycket (...) det är liksom "hur" som inte riktigt har landat" (ÄNG 2). En möjlig väg att hantera detta "hur" är att utveckla samarbete mellan kommuner. Enligt informanten SJÖ 1 kunde användarträffar användas för att utveckla kunskapen om till exempel Qlikviews möjligheter:

Vi förstår vad man kan få ut av Qlikview, men inte hur och hur man ska tolka det, så där skulle vi behöva mer kunskap att faktiskt jobba med det som ett strategiskt verktyg och få fram ett nyckeltal i våra verksamhetsplaner och sådana saker, och faktiskt mäta och jobba emot. (...) Vi har en hemläxa att göra där. Vi behöver liksom förstå vad vi ser bättre, och kanske också sätta oss med kommunen som jobbar mer vardagligt med det. (SJÖ 1)

Utifrån informanternas utsagor finns det anledning att vara ödmjuk inför att ApN-data också kan innehålla brister. Enligt informant BERG 4 är ”det inte alltid varit tillförlitligt och att det kan ha ändrats från en gång till en annan när jag hämtar ut samma siffror, så jag har känt mig lite försiktig till att lägga jättestor tilltro till statistiken som finns där.” Regelverk som ändras från år till år bidrar också till att siffror måste tolkas med försiktighet och måste sättas i kontakt med annan tillgänglig statistik. BERG 4 uttrycker en osäkerhet när det gäller tillförlitligheten och understryker också att det krävs specifik kunskap för att omsätta och använda ApN-data:

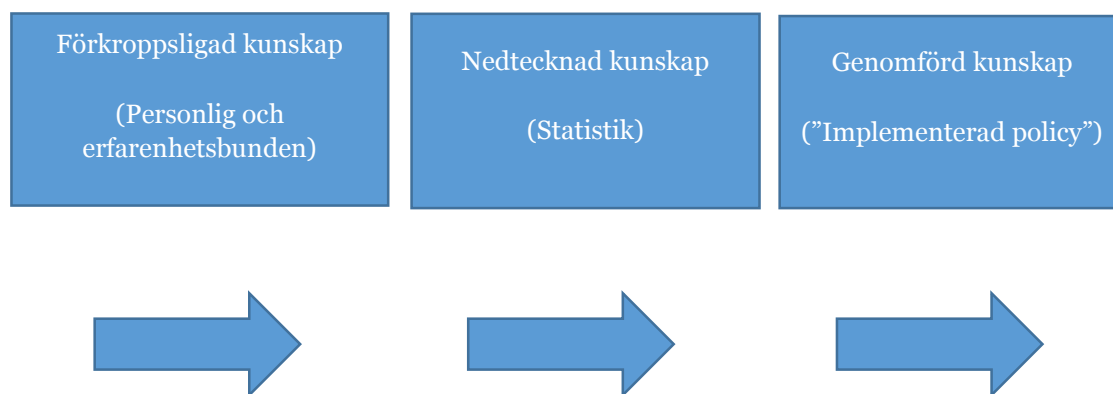
Jag känner bara en viss osäkerhet och jag tror att man ska vara en ganska duktig statistiker, och jag tror att för att kunna använda det här på ett bra sätt så, jag vet inte. Jag skulle vilja att det kvalitetssäkrades på något vis, och det har väl med att göra hur databasen är uppbyggd och hur man kopplar ihop den här informationen med annan information och sådär. Så att jag skulle vilja att man kanske kvalitetssäkrade den informationen så att man kände att man kunde lita på det som finns där. Det vi (...) som jobbar med det har tjatat om många gånger också, det är att man måste titta på antalet enskilda individer och att all statistik i Sverige bygger på deltagartillfällen. Och det är också ett synsätt som tar ganska lång tid att ändra om hos politiker och tjänstemän. Så att vi är vana vid att bara räkna deltagartillfällen, och tittar man på enskilda individer så får man en helt annan statistik. Så att lite handlar det också om att lära sig tänka om, alltså man kan få fram helt annan statistik, för förut har vi tagit fram det man kan. Så jag tror att mycket handlar också om att lära sig använda och förstå vad vi kan få fram från det här systemet.

Informanternas sätt att förstå ApN kan relateras till teorier om olika kunskapsformer eller faser av kunskap i politisk styrning. Forskarna Richard Freeman och Steve Sturdy (2014) lyfter fram tre kunskapsformer; embodied, inscribed och enacted knowledge. *Embodied knowledge* avser praktisk, erfarenhetsbaserad eller ”tyst kunskap”. När det gäller politisk styrning inom aktuellt område kan det till exempel handla om kunskap om hur föreningar konkret fungerar; om olika föreningars ekonomiska villkor, om vad

som kan driva engagemang hos ledare och aktiva, om betydelsen av socialt kön (genus) för barns- och ungas föreningsdeltagande och kunskap om specifika förutsättningar när det gäller föreningars tillgång till lokaler och utrustning. Denna kunskapsform handlar också om att förstå och kunna navigera i den kommunala organisationen; t ex att förstå hur förvaltningen (eller motsvarande) och dess sociala relationer fungerar, förmågan att läsa av och svara mot den politiska nivån etc.

Den andra formen av kunskap är *inscribed knowledge* i form av text, siffror eller den teknik som används för att skapa dessa (t ex ApN-data). Denna typ av kunskap har fördelen att den inte är direkt beroende av individer och således rörlig i tid och rum. Den kan skickas via e-post eller spridas via internet och den glöms, justeras eller manipuleras heller inte utifrån individers egna intressen. Som informanter lyfter fram i denna studie har fördelning av stöd tidigare inte varit transparent utan skett utifrån traditioner och enskilda individers uppfattningar om vad som är viktigt. ApN-data och den fördelningsprincip den är relaterad till är i den meningen ”objektiv”.

Dessa kunskapsformer räcker dock inte för att en politisk intervention ska kunna realiseras: styrning förutsätter också aktörernas, *enacted knowledge* vilket innebär den fas eller form då erfarenhetsbaserad kunskap och statistik transformeras eller omsätts i handling och användbar kunskap. Det är genom olika typer av handlingar som ApN-data bearbetas, tolkas och används i konkreta förslag för att förändra barns- och ungdomars fritidsmönster. Och i dessa handlingar skapas i sin tur ny kunskap; nya insikter och nya idéer. Figur 3 nedan illustrerar hur ApN involverar olika kunskapsfaser inom ramen för en medveten styrning av barns- och ungas fritidsvanor och andra politikområden.

Figur 3. Kunskapsfaser och ApN (efter Freeman och Sturdy, 2014).

ApN-data är alltså inte att förväxla med kunskap. Och pengar är heller inte den självklara lösningen på de problem som informanterna identifierar. Men ApN-data kan – om den bearbetas, tolkas och förstås – bidra till att hantera dem. Som informant Skog 2 uttrycker det: ”Det är inte så att vi kommer säga: ’Då betalar vi ut mera pengar i de områdena’, utan det kanske är andra metoder sen som krävs för att lösa problemet, men för att skapa diagnosen är det [ApN] bra”.

Vinjett - ... och historien om ApN fortsätter

Utdrag ur intervju med Lars Klefbom, Umeå kommun den 27 oktober 2014:

Lars: ...det viktigaste är väl att jag känner i alla fall att den här applikationen liksom de andra som vi har gjort är inte prestigefyllda, utan jag upplever att vi har en öppen, bra diskussion, för att ibland: "Jamen, fan det där var ju en bra idé" och där får man liksom inte backa, och det tror jag är jätteviktigt om man ska utveckla. Skulle jag sätta det här i händerna på en tekniker, så skulle det inte se ut såhär, alltså det är jag helt övertygad om. Då skulle det vara mycket mer komplicerat.

JL: Ja. Det tycker jag är spännande också med just hur systemet utvecklas, att kommuner men också föreningar kommer med synpunkter och idéer och hur det fångas upp...

Lars: Ja, det är som en ... det kommer aldrig bli klart.

JL: Är det i Sjö man har provat att lägga anläggningsregistren mot ApN?

Lars: Nej, den funkar inte alls den kopplingen idag. Och jag vet inte om jag ska börja där kanske då, för just nu har vi kickat igång det största projektet jag har varit med om sen jag började på kommunen 2008, nämligen att vi skulle göra ett nytt boknings- och bidragssystem. Och då kommer vi integrera allt i ett system, alltså den våta drömmen är ju att föreningens administratör loggar in på morgonen och sen behöver de inte logga in någon annanstans. Sen kan de sköta allt där.

JL: Precis.

Lars: Och det är ett gigantiskt projekt som vi gör tillsammans med Malmö stad och Göteborgs stad.

JL: Okej. Spännande! Hur ser horisonterna ut här då när det...?

Lars: Ja, vi har gjort kvarstoden, den är klar. Vi har också bestämt teknisk plattform, och vi har bestämt möte den 20 november [2014] i Göteborg med styrgruppen, representanter alltså från Göteborg och Malmö, där vi då ska fastställa tidsplanen.

Referenser

Centrum för idrottsforskning (2014). *Statens stöd till idrotten. Uppföljning 2014*. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.

Freeman, R. & Sturdy, S. (2014). Introduction. I Freeman, R. & Sturdy, S. (Red) *Knowledge in policy. Embodied, inscribed, enacted*. Bristol: Policy Press.

SOU 2008: 59 (2008) *Betänkande av Idrottsstödsutredningen. Föreningsfostran och tävlingsfostran. En utvärdering av statens stöd till idrotten*. Stockholm: Kulturdepartementet

Stenling, C. (2015). *The drive for change: putting the means and ends of sport at stake in the organizing of Swedish voluntary sport*. Umeå: Pedagogiska institutionen.

Umeå kommun (2015). *Aktivitetskort på nätet (ApN)*. Nedladdad från internet 2015.11.23:

<http://www.umea.se/umeakommun/kulturochfritid/foreningar/etjanster/aktivitetskortpanatet.4.4830d5b10bd1651247800011358.html>

Joakim Lindgren, Josef Fahlén & Magnus Ferry

Aktivitetskort på nätet: En studie av förändrade rutiner för verksamhetsrapportering
och dess konsekvenser för kommunal styrning av föreningsverksamhet

ISBN 978-91-7601-449-3
ISSN 1403-6169